

ISSN 2786-6998 (Online)

ISSN 2786-698X (Print)

Вісник Дніпровської академії неперервної освіти

Dnipro Academy of Continuing Education Herald

Серія:
Публічне управління
та адміністрування

Series: Public Management and Administration

2/2022

ISSN 2786-6998 (Online)

ISSN 2786-698X (Print)

Вісник
Дніпровської
академії
неперервної
освіти

Dnipro
Academy
of Continuing
Education
Herald

Серія:
Публічне
управління та
адміністрування

Series:
Public Management
and Administration

2/2022

**Вісник
Дніпровської академії
неперервної освіти**

**Серія «Публічне управління
та адміністрування»
№ 2 (3) 2022 рік**

ISSN 2786-6998 (Online)

ISSN 2786-698X (Print)

УДК 351

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-6998-2022-1>

Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, підприємств, організацій, установ тощо несуть автори статей.

Передруки і переклади дозволяються лише за згодою автора та редакційної колегії.

Редакція може не поділяти думку авторів.

**Dnipro Academy
of Continuing Education
Herald**

**Series «Public Management and
Administration»
№ 2 (3) 2022**

ISSN 2786-6998 (Online)

ISSN 2786-698X (Print)

UDC 351

DOI <https://doi.org/10.54891/2786-6998-2022-1>

The authors are responsible for the accuracy of facts, quotations, proper names, geographical names, enterprises, organizations, institutions and other information.

Republications and translations are allowed only with the consent of the author and the editorial board.

The editors may not share the opinion of the authors.

**Вісник
Дніпровської академії
неперервної освіти**
**Серія «Публічне управління
та адміністрування»
№ 2 (3) 2022 рік**

Вісник Дніпровської академії неперервної освіти
є науково-виробничим виданням

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 25052-14992Р від 19.11.2021
Видається з грудня 2021 р.

Засновник:

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська
академія неперервної освіти» Дніпропетровської
обласної ради»

Затверджено вченою радою КЗВО «Дніпровська
академія неперервної освіти» – протокол № 4
від 15.02.2022

Сайт Вісника Дніпровської академії неперервної
освіти: <https://visnuk.dano.dp.ua/>

Вебсторінка «Публічне управління та адміністру-
вання»: <https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma>

Адреса редакції: 49006, Україна, м. Дніпро,
вул. Володимира Антоновича, 70, каб. 204

Контактний телефон: (056) 732-48-48

Email: VISNYK@dano.dp.ua

Редакція

Головний редактор – Наталія Шевченко, д-р.
наук держ. упр., проф.

Заступник головного редактора – Майя Хитько,
канд. наук держ. упр., доц.

Відповідальний секретар – Юлія Ліснєвська,
канд. політ. наук

Технічний редактор – Світлана Величко

Коректор української мови – Наталія Дев'ятко,
канд. філос. наук

Коректор англійської мови – Тетяна Богатирьова

Адміністратор сайта – Андрій Скоробогатов

Дизайнер-верстальник – Надія Антоненко

Дизайнер обкладинки – Тетяна Тухтарова

Редакційна колегія

Сиченко Віктор, д-р. наук держ. упр., проф.

Романенко Катерина, д-р. наук держ. упр., доц.

Пугач Андрій, д-р. наук держ. упр., проф.

Шевченко Олександр, д-р. наук держ. упр., доц.

Мареніченко Валерій, канд. наук держ. упр., доц.

Lucyna Witek, Dr hab. prof.

Sobczyk Eugeniusz Jacek, Dr hab., ass. prof.

**Dnipro Academy
of Continuing Education
Herald**

**Series «Public Management
and Administration»
№ 2 (3) 2022**

Dnipro Academy of Continuing Education Herald
science and production publication

Certificate of state registration
Series KV № 25052-14992R from 19.11.2021
Published since December 2021.

Founder:

Communal Institution of Higher Education «Dnipro
Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk
Regional Council»

Approved by the Academic Council of Dnipro
Academy of Continuing Education – Protocol № 4
from 15.02.2022

Website of Dnipro Academy of Continuing Education
Herald: <https://visnuk.dano.dp.ua/>

Web page «Public Management and Administration»:
<https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma>

Editorial office address: office 204, 70,
Volodymyr Antonovych St., Dnipro, Ukraine, 49006

Contact phone number: (056) 732-48-48

Email: VISNYK@dano.dp.ua

Editorial office

Editor in Chief – Nataliia Shevchenko, Dr Sc.
(Publ. Adm.), Prof.

Deputy editor – Maiya Khitko, PhD (Publ. Adm.),
Ass. Prof.

Executive Secretary – Yuliia Lisnievska, PhD
(Polit.)

Technical editor – Svitlana Velychko

Corrector Ukrainian language – Natalia Devjatko,
Ph.D. (Philos. Sciences)

Corrector English language – Tetiana Bohatyrova

Website administrator – Andrii Skorobohatov

Layout designer – Nadiia Antonenko

Cover design – Tetiana Tukhtarova

Editorial board

Sychenko Viktor, Dr Sc. (Publ. Adm.), Prof.

Romanenko Kateryna, Dr Sc. (Publ. Adm.), Ass. Prof.

Pugach Andriy, Dr Sc. (Publ. Adm.), Prof.

Shevchenko Olexandr, Dr Sc. (Publ. Adm.), Ass. Prof.

Marenichenko Valerii, PhD (Publ. Adm.). Ass. Prof.

Witek Lucyna, Dr hab., Prof.

Sobczyk Eugeniusz Jacek, Dr hab., Ass. Prof.

Зміст

Механізми публічного управління

Лісневська Юлія

Ціннісна орієнтація на здоров'я особистості як важливий чинник забезпечення національної безпеки України
С. 6

Місцеве самоврядування

Хитько Майя, Кулик Андрій

Забезпечення ефективного управління освітою в територіальних громадах
С. 10

Якименко Сергій, Підлеп'ян Наталія

Запровадження моделі управління освітою на рівні територіальної громади
С. 14

Публічне управління в галузі освіти

Шевченко Наталія, Нефьодов Олександр

Удосконалення управління системою неперервної освіти медичних працівників
С. 20

Шевченко Олександр, Гикало Юрій

Використання в Україні досвіду розвитку вищої військової освіти республіки Польщі
С. 25

Contents

Mechanisms of public administration

Lisnievska Yuliia

Value orientation on personal health as an important factor in ensuring the national security of Ukraine
P. 6

Local self-government

Khytko Maiya, Kulyk Andrii

Ensuring effective management of education in territorial communities
P. 10

Yakymenko Serhii, Pidlepian Nataliia

Implementation of the education management model at the level of the territorial community
P. 14

Public administration in the field of education

Shevchenko Nataliia, Nefodov Oleksandr

Improving the management of the system of continuous education with medical employees
P. 20

Shevchenko Oleksandr, Hykalo Yurii

Use of the experience in the development of higher military education in the republic of Poland in Ukraine
P. 25

МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

УДК 37.015.3:614(477)

Ціннісна орієнтація на здоров'я особистості як важливий чинник забезпечення національної безпеки України

VALUE ORIENTATION ON PERSONAL HEALTH AS AN IMPORTANT FACTOR IN ENSURING THE NATIONAL SECURITY OF UKRAINE

ЛІСНЄВСЬКА Юлія – кандидат політичних наук, доцент кафедри публічного управління та права, Комуніальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

LISNIEVSKA Yuliia – Candidate of Political Science, Associate Professor of Department of Public Administration and Law, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council, 70, Volodymyr Antonovych St., Dnipro, 49006, Ukraine

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3068-0791>

DOI

Анотація. У статті розглянуто здоров'я людини та суспільства в широкому діапазоні соціального й особистісного буття: виробничо-трудового, соціально-економічному, політичному, культурологічному, сімейно-побутовому. Виявлено, що в науковій літературі є значна кількість публікацій, що відображають проблеми соціальної детермінації здоров'я людини і суспільства. Визначено детермінанти здоров'я як комплекс індивідуальних, соціальних, економічних та екологічних факторів, що визначають стан і рівень здоров'я окремих людей, груп населення та нації. З'ясовано, що в сучасних умовах фрагментарний підхід до розгляду здоров'я змінюється на інтегративний підхід, що передбачає єдність фізичного й духовного здоров'я, і означає, що здоров'я розглядається як комплексна система, яка включає не тільки фізичний стан людини, а й її психічну та соціальну сфери. Інтегративний підхід передбачає взаємодію між різними галузями, такими як медицина, освіта, соціальна сфера, спорт та інші, з метою забезпечення повноцінного здоров'я людини. Такий підхід дозволяє ефективніше вирішувати проблеми здоров'я населення та покращувати якість життя людей. Разом з тим справжня інтегративність формується тільки з включенням у характеристики здоров'я третьої складової – соціального здоров'я особистості. Виявлено, що з початком пандемії з'явилися нові загрози для національної безпеки пов'язані з інфодемією – замість примноження самого цінного людського капіталу – здоров'я, матеріального та духовного благополуччя, спостерігається зростання захворюваності. Це сприяло критичному перегляду Стратегії національної безпеки України на 2016–2020 роки в частині гарантування безпеки суспільству. Виправити цю ситуацію покликана Стратегія забезпечення державної безпеки прийнята 16 лютого 2022 року, яка визначає реальні й потенційні загрози державній безпеці України, напрями та завдання державної політики у сфері державної безпеки. Зроблено висновок, що спираючись на досвід наших міжнародних партнерів у забезпеченні національної безпеки, від нашого суспільства вимагається пошук свого власного шляху такого забезпечення, тому зберігається актуальність проблеми здоров'я особистості в моральному та фізичному аспектах, оскільки здоров'я виступає одним із базових параметрів, що визначає якість життя та безпеку держави.

Ключові слова: здоров'я, національна безпека, детермінації здоров'я, інфодемія, загрози державній безпеці.

Summary. The article examines the health of a person and society in a wide range of social and personal existence: industrial and labor, socio-economic, political, cultural, family and household. It was found that there is a significant number of publications in the scientific literature reflecting the problems of social determination of human and society health. The determinants of health are defined as a set of individual, social, economic and environmental factors that determine the state and level of health of individuals, population groups and the nation. It was found that in modern conditions, the fragmented approach to considering health is changing to an integrative approach, which assumes the unity of physical and spiritual health, and means that health is considered as a complex system that includes not only the physical state of a person, but also its mental and social spheres. An integrative approach involves interaction between various fields, such as medicine, education, social sphere, sports and others, with the aim of ensuring full human health. This approach makes it possible to more effectively solve public health problems and improve people's quality of life. At the same time, real integrativeness is formed only with the inclusion of the third component in the health characteristics - the social health of the individual. It was found that with the beginning of the pandemic, new threats to national security related to the infodemic appeared - instead of increasing the most valuable human capital - health, material and spiritual well-being, there is an increase in morbidity. This contributed to a critical review of the National

Security Strategy of Ukraine for 2016–2020 in terms of guaranteeing security to society. The State Security Strategy was adopted on February 16, 2022 to correct this situation, which defines real and potential threats to the state security of Ukraine, directions and tasks of state policy in the field of state security. It was concluded that based on the experience of our international partners in ensuring national security, our society is required to find its own way of such provision, therefore the relevance of the problem of personal health in moral and physical aspects remains, since health is one of the basic parameters, which determines the quality of life and security of the state.

Key words: health, national security, determinants of health, infodemic, threats to state security.

Вступ. Повномасштабне вторгнення, яке переживає українське суспільство з 24 лютого 2022 року, спричиняє катастрофічний негативний вплив на життя та здоров'я громадян. Статистика Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) свідчить, що через збройні конфлікти в світі близько 10 % людей, які пережили воєнні дії, матимуть у подальшому серйозні проблеми зі здоров'ям. В умовах нинішньої безпрецедентної ситуації, коли періоди пандемії і війни практично збіглися, громадяни повинні направити зусилля на те, щоб перемогти і вірус, і агресора, зберегти психологічну стійкість, особливого змісту набуває дослідження тріади здоров'я: фізичного, духовного і соціального. Системний підхід до проблеми здоров'я дозволяє розглядати здоров'я людини та суспільства в широкому діапазоні соціального й особистісного буття: виробничо-трудовому, соціально-економічному, політичному, культурологічному, сімейно-побутовому, і здійснити аналіз різноманітних соціальних та політичних факторів, що впливають на збереження й розвиток фізичного і духовного здоров'я людини і суспільства, визначити в цьому ракурсі необхідні умови забезпечення національної безпеки.

Аналіз останніх досліджень. Вивчення окремих аспектів цінності здоров'я, визначення ролі здоров'я як чинника національної безпеки, аналіз факторів впливу на стан здоров'я тощо були об'єктом дослідження вітчизняних учених, таких як Н. О. Рингач [5], яка розглядала здоров'я як складову людського капіталу та запоруку розвитку держави; Р. В. Богатирьової [1], яка визначила чинники, що впливають на здоров'я населення.

З наукового виміру достатньо чітко визначено загальну тенденцію практичної переорієнтації теорії національної безпеки на висунуті виклики сьогодення. Але послідовний аналіз вже накопичених проблем охорони здоров'я вимагає від нашого суспільства пошуку свого власного шляху уникнення ризиків.

Мета статті. Довести цінність здоров'я людини, суспільства як одного з базових параметрів національної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Усі види впливу, які позначаються на стані здоров'я людини і суспільства, можна розділити на сприятливі і несприятливі, а також чинники, що виявляють впливи як позитивні, так і негативні. Їх також можна розділити на глобальні зовнішні (міжнародні, політичні та соціальні відносини, система прав і гарантій, рівень розвитку виробництва, побутові умови життя); особистісні (стать, вік, освіта, статус, стиль життя).

Чинники детермінації здоров'я можна також розглядати за масштабом впливу: одні торкаються усю-

го населення країни, інші – жителів того чи іншого регіону, або членів соціальних груп, деякі – окремої людини. Слід розрізняти об'єктивні й суб'єктивні чинники впливу. Об'єктивні пов'язані з дією фундаментальних законів природи, фізіології людини, розвитку суспільства, глобалізаційними та цивілізаційними особливостями. Суб'єктивні чинники пов'язані з життєдіяльністю окремої людини. У їхній основі широкий спектр причин: від елементарного незнання до інерційності механізмів вироблення суспільством, державою і людиною відповідних організаційних, законодавчих та духовно-моральних норм і критеріїв.

Такий методологічний підхід частково покладено в основу Закону України «Про основи національної безпеки України» та Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України» від 06 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». Окрім загальних положень, стратегічних цілей та завдань, перед державними органами, установами та суспільством, в Законі у статті 7 і в Указі у розділі 3, визначені загрози національній безпеці та національним інтересам України.

Національну безпеку, як термін, розглядаємо зокрема і як захист «... охорони здоров'я, освіти та науки, науково-технічної та інноваційної політики, культурного розвитку населення, забезпечення свободи слова та інформаційної безпеки, соціальної політики та пенсійного забезпечення...» (ст. 1) [3, с. 1].

«Національні інтереси» – як «...життєво важливі матеріальні, інтелектуальні і духовні цінності Українського народу як носія суверенітету і єдиного джерела влади в Україні, визначальні потреби суспільства і держави, реалізація яких гарантує державний суверенітет України та її прогресивний розвиток.» [3, с. 3].

Пріоритетами національних інтересів є «...розвиток духовності, моральних засад, інтелектуального потенціалу Українського народу, зміцнення фізичного здоров'я нації, створення умов для розширеного відтворення населення...» (ст. 6) [3, с. 3].

Загрозами у соціальній та гуманітарній сферах – «...неефективність державної політики щодо підвищення трудових доходів громадян, подолання бідності та збалансування продуктивної зайнятості працездатного населення; криза системи охорони здоров'я і соціального захисту населення і, як наслідок, небезпечне погіршення стану здоров'я населення; поширення наркоманії, алкоголізму, соціальних хвороб» [3, с. 3].

У філософській літературі є достатня кількість публікацій, що відображають актуальність проблеми соціальної детермінації здоров'я людини і суспільства. Повною мірою це викликано актуальністю проблем підвищення рівня здоров'я з метою посилення

соціально-економічного потенціалу суспільства. Детермінанти здоров'я – це комплекс індивідуальних, соціальних, економічних та екологічних факторів, що визначають стан і рівень здоров'я окремих людей, груп населення та нації загалом. Детермінанта по суті є тим самим чинником, але з конкретизованішим впливом на об'єкт дослідження.

Важливою проблемою соціальної детермінації здоров'я людини є дослідження діалектики соціального та духовно-особистісного. У сучасних умовах переборений фрагментарний підхід до розгляду здоров'я й укорінюється інтегративний підхід до нього як до єдності фізичного й духовного.

Водночас аналіз сучасної ситуації в суспільстві свідчить про те, що бінарне трактування здоров'я вичерпує себе, а справжня інтегративність формується із включенням у характеристики здоров'я третьої складової – соціального здоров'я людини й суспільства. До того ж соціальна й духовна складова здоров'я сьогодні суттєво переважають у своїй значущості фізичну складову.

Це пов'язано з тим, що в умовах глобалізації різко загострилися проблеми соціального й психологічного аспекту життєдіяльності людини. У цьому розумінні соціальність здоров'я людини проявляється на двох рівнях: на особистісному – як соціальні екзогенні причини, що впливають на можливості людини реалізувати свій потенціал без нанесення собі шкоди; на соціумному рівні – як соціальні ендегенні характеристики життєдіяльності суспільства, що виражаються в економічній, політичній, правовій, моральній та інших сферах. Індивідуальні цінності мають соціальну складову.

Про здоров'я соціуму можна говорити в самих різних аспектах: в економічному, політичному, духовному. Обґрунтовано буде оцінювати здоров'я соціуму за якістю життя, ставленню до слабких, до старих і дітей. Доцільно оцінювати суспільне здоров'я за мірою свобод, що надаються членам суспільства. Нездоровий соціум небезпечний для його громадян. Важливим показником здоров'я соціуму є його «стресовість», яка особливо пов'язана з трансформацією базових цінностей і моральних орієнтирів. З початком пандемії ВООЗ заявила, що бореться не лише з вірусом, а й з фейками навколо нього – інфодемією (гра слів «infodemic = information + pandemic»). Це не просто трансформація базових цінностей і моральних орієнтирів, а певний їх струс. За дуже короткий період часу відбулася значна переоцінка цінностей. Якщо, наприклад, під час виборів дезінформація могла вплинути на наш політичний вибір, то в умовах пандемії неправдива інформація – це питання життя чи смерті. Коронавірус – це перша пандемія в історії людства, де є соціальні медіа – місце, де кожен може поширювати будь-яку інформацію. І дезінформація поширюється швидше, ніж сам вірус. Під час самоізоляції та карантину люди по всьому світу почали більше часу проводити онлайн. Україна – не виняток: під час карантину Інтернет-трафік виріс на 25%. У березні українці найбільше цікавились новинами. Але наші звички сприйняття новин відзначаються тим, що в новинах ми звикли до сприйняття негативного контенту.

Всесвітня організація охорони здоров'я визначила три показники, що формують індекс розвитку людського потенціалу: тривалість життя, освіта і якість життя населення. Взаємозв'язок здоров'я індивіда й здоров'я суспільства виражається в тому, що тільки здорові індивіди можуть формувати здорове суспільство, а здорове суспільство зобов'язане забезпечувати життєдіяльність індивідів. Саме тому велика кількість академіків, публічних діячів і урядів закликали соціальні медіа, такі як Facebook, Google, Twitter, протистояти поширенню дезінформації про COVID-19 на своїх платформах. Уряди багатьох країн домовились про співпрацю чи навіть створили свої підрозділи по боротьбі з дезінформацією. Але в боротьбі з інфодемією, як і з пандемією, велика частина успіху всього людства залежить від кожного індивіда.

Характерною ознакою сьогодення є поглиблення процесів глобалізації. Попри кордони, кліматичні, релігійні і культурні відмінності, за останні кілька десятиліть людство почало зростатися в єдине ціле. Світ став взаємопроникним. Це дає необмежені можливості і разом із тим посилює ризики. Якщо якась небезпека виникає в одному місці, вона потенційно може загрожувати усім. Жодна, навіть найрозвинутіша, або найзакритіша країна світу, не може відчувати себе у безпеці, якщо десь точаться війни, хтось потерпає від голоду, або ж спалахують інфекції на зразок коронавірусу. Виникає необхідність розбудовувати колективну систему безпеки і забезпечувати відновлення стану здоров'я населення планети.

Сьогодні, в умовах глобалізації, взаємовідносини людини, суспільства, держави та світового капіталу набувають складних рис когнітивного дисонансу. З одного боку, науково-технічний прогрес сприяє зростанню благополуччя людини. Але з іншого – формує великі загрози: зростання безробіття, забруднення навколишнього середовища, демографічна деградація, пандемії. Замість примноження самого цінного людського капіталу – здоров'я, матеріального та духовного благополуччя, спостерігається зростання захворюваності.

Критичний погляд на стратегію національної безпеки України піднімає багато концептуальних питань. Стратегія має бути державною чи громадянською? Чи буде держава надалі суб'єктом, який гарантує безпеку суспільству?

На жаль, Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2016–2020 роки, повною мірою не розширила уявлення про громадянську безпеку, яка б могла посилити існуючу Стратегію національної безпеки. В руки громадськості не наданий дієвий механізм запобігання ризикам неправомірних дій влади.

Нова Стратегія забезпечення державної безпеки, ухвалена 16 лютого 2022 року, покликана виправити цю ситуацію. Вона визначає реальні й потенційні загрози державній безпеці України, напрями та завдання державної політики у сфері державної безпеки. Реалізацію положень Стратегії заплановано здійснити в період до 2025 року [4].

Здорове громадянське суспільство неможливо без визнання свободи та загальнолюдських цінностей,

норм моралі як абсолютної цінності в житті людини. Тільки вільна держава здатна забезпечити добробут, безпеку своїм громадянам та перспективу динамічного розвитку. Фізичне, духовне та моральне здоров'я не можна зберегти в суспільстві, яке не прагне свободи. Таке суспільство приречено до розколу між тими, чия свобода підкріплена матеріальним благополуччям і тими, для кого вона є синонімом бідності. Здорове суспільство вимагає прагнення не тільки до рівності прав, але й до рівності можливостей громадян у реалізації своїх здібностей, а також до гарантування достойного існування всім індивідуумам.

Висновки. Таким чином, можна погодитися з концепцією застосування досягнень наших міжнародних партнерів у забезпеченні національної безпеки, адаптувати їх для впровадження на теренах України, але послідовний аналіз вже накопичених проблем вимагає від нашого суспільства пошуку свого власного шляху. Залишається та зберігається актуальність проблеми здоров'я людини, суспільства в моральному та фізичному аспектах у світовому масштабі, оскільки здоров'я серед важливих життєвих цінностей виступає одним з базових параметрів, які визначають якість життя та безпеку держави. Більшість людей вважає здоров'я однією з пріоритетних життєвих цінностей.

Список використаних джерел

1. Богатирьова Р. В. Детермінанти здоров'я та національна безпека: монографія. Київ: Видавн. дім «Авіцена», 2011. 448 с.
2. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 28.10.2022).
3. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення: 28.10.2022).
4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України: Указ Президента України від 30 грудня 2021 «Про Стратегію забезпечення державної безпеки». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text> (дата звернення: 28.10.2022).
5. Рингач Н. О. Здоров'я як складова людського капіталу та запорука розвитку. *Вісник Кам'янець-Подільського національного університету ім. І. Огієнка. Економічні науки*. Кам'янець-Подільський, 2016. Вип. 11. С. 249–258.

References

1. Bohatyrova R. V. (2011). Determinanty zdorovia ta natsionalna bezpeka: monohrafiia [Determinants of health and national security]. Kyiv: Vydavn. dim «Avitsena», 448 [in Ukrainian].
2. Constitution of Ukraine: Law of Ukraine of June 28, 1996 № 254k/96-BP URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed: 28.10.2022) [in Ukrainian].
3. On the national security of Ukraine: Law of Ukraine dated June 21, 2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (accessed: 28.10.2022) [in Ukrainian].
4. On the decision of the National Security and Defense Council of Ukraine: Decree of the President of Ukraine dated December 30, 2021 «On the Strategy for Ensuring State Security» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/56/2022#Text> (accessed: 28.10.2022) [in Ukrainian].
5. Rynhach N. O. (2016). Zdorovia yak skladova liudskoho kapitalu ta zaporuka rozvytku [Health as a component of human capital and a guarantee of development]. *Visnyk Kamianets-Podilskoho natsionalnoho universytetu im. I. Ohiiienka. Ekonomichni nauky*. Kamianets-Podilskyi, Vyp. 11. S. 249–258 [in Ukrainian].

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 37.014.55

Забезпечення ефективного управління освітою в територіальних громадах

ENSURING EFFECTIVE MANAGEMENT OF EDUCATION IN TERRITORIAL COMMUNITIES

ХИТЬКО Майя – кандидат наук з державного управління, доцент, доцент кафедри публічного управління та права, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9216-8876>

КУЛИК Андрій – аспірант кафедри публічного управління та права, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <http://orcid.org/0000-0002-7963-9397>

КНУТКО Maiya – Candidate of Science in Public Administration, Associate Professor, Associate Professor of Department of Public Administration and Law, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council, 70, Volodymyr Antonovych St., Dnipro, 49006, Ukraine

KULYK Andrii – postgraduate student of the Public Administration and Law Department, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council, 70, Volodymyr Antonovych St., Dnipro, 49006, Ukraine

DOI

Анотація. У статті розкрито основний зміст децентралізації в сфері освіти, що має на меті наблизити освітні послуги до громади. Виявлено, що утворення територіальних громад стало шансом для серйозної модернізації їх системи освіти. З'ясовано, що всі області України долучилися до створення територіальних громад, які з перших днів зіткнулися з багатьма проблемами управління освітньою сферою, а саме структури управління освітою; кількості штатних працівників закладів освіти; формату методичної підтримки шкіл; критеріїв аналізу шкільної мережі; функціонування позашкільної освіти. Обґрунтовано, що для розв'язання проблем ефективного управління освітою в територіальній громаді необхідно скористатися дієвим інструментом публічного управління – стратегічним плануванням, як процесом, що має на меті встановлення пріоритетів і підготовки плану дій для їх реалізації. Основними завданнями якого є аналіз соціально-економічного стану громади; формулювання перспективного реалістичного майбутнього бачення; аналіз сильних та слабких внутрішніх сторін та зовнішніх можливостей та загроз; визначення стратегічних цілей, досягнення яких дозволить реалізувати бачення; розробка операційних цілей та завдань для досягнення стратегічних цілей. Визначено, що стратегічною метою функціонування громади може бути оптимізація шкільної мережі, яка передбачає її розгляд в контексті потреб території та економічних можливостей. Основними кроками оптимізації шкільної мережі громади може бути визначення кількості учнів, їх вікових груп, потреб у ресурсах та інших факторів, що впливають на навчальний процес; оцінка стану будівель, обладнання та інших ресурсів, необхідних для навчання; визначення оптимальної кількості шкіл; зменшення кількості шкіл; перерозподіл ресурсів; проведення консультацій з громадою. Підсумовано, що чинниками, які впливають на ефективність управління освітою в територіальних громадах, є відсутність чіткої стратегії розвитку шкільної мережі, недостатня кількість шкіл у деяких районах; недостатня кількість коштів для забезпечення якісної освіти в громаді, недостатнє залучення громадськості до процесу ухвалення рішень щодо шкільної мережі.

Ключові слова: управління освітою, децентралізація, територіальні громади, ефективність, стратегія.

Summary. The article reveals the main content of decentralization in the field of education, which aims to bring educational services closer to the community. It was revealed that the formation of territorial communities became a chance for serious modernization of their education system. It was clarified that all regions of Ukraine joined the creation of territorial communities, which from the first days faced many problems of management of the educational sphere, namely the structure of education management; the number of full-time employees of educational institutions; the format of methodical support for schools; criteria for analyzing the school network; functioning of extracurricular education. It is justified that in order to solve the problems of effective management of education in the territorial community, it is necessary to use an effective tool of public management – strategic planning, as a process aimed at setting priorities and preparing an action plan for their implementation. The main tasks of which are: analysis of the

socio-economic state of the community; formulation of a promising realistic future vision; analysis of internal strengths and weaknesses and external opportunities and threats; determination of strategic goals, the achievement of which will enable the realization of the vision; development of operational goals and tasks for achieving strategic goals. It was determined that the strategic goal of the community's functioning can be the optimization of the school network, which involves considering it in the context of the territory's needs and economic opportunities. The main steps of optimizing the community's school network can be determining the number of students, their age groups, resource needs and other factors affecting the educational process; assessment of the condition of buildings, equipment and other resources necessary for training; determining the optimal number of schools; decrease in the number of schools; redistribution of resources; conducting consultations with the community. It was concluded that factors affecting the effectiveness of education management in territorial communities are: lack of a clear strategy for the development of the school network, insufficient number of schools in some districts; insufficient amount of funds to ensure quality education in the community, insufficient involvement of the public in the decision-making process regarding the school network.

Key words: *education management, decentralization, territorial communities, efficiency, strategy.*

Вступ. Закон України «Про освіту», Концепція Нової української школи передбачають проведення докорінної реформи загальної середньої освіти, що має зупинити негативні тенденції в освіті, перетворить її на важіль соціальної рівності та згуртованості, економічного розвитку і конкурентоспроможності України. Реформування школи відбувається у період важливих перетворень у державі, які суттєво впливають на процес формування змісту освіти, її структуру і висувають нові вимоги до якості освітніх послуг. Такими перетвореннями є децентралізація управління в Україні як процес передачі влади та відповідальності з центрального рівня до місцевих органів влади та громадянського суспільства. Цей процес має на меті покращення якості життя людей, збільшення ефективності управління, зменшення корупції та збільшення впливу громадян на прийняття рішень. Одним із ключових елементів децентралізації є реформа місцевого самоврядування, яка передбачає створення територіальних громад та надання їм більш широких повноважень у сфері освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, тощо. Невід'ємним елементом реформи органів місцевого самоврядування є реформа системи освіти. Децентралізація в сфері освіти має на меті наблизити освітні послуги до громади, але водночас пов'язана з необхідністю вирішення багатьох проблем та ухвалення непопулярних рішень.

Аналіз останніх досліджень. Проблеми децентралізації в освіті досліджували вітчизняні науковці і практики, такі як Л. Гриневич, яка вивчала досвід децентралізації управління європейських країн [2], Д. Дзвінчук присвятив праці оцінюванню ефективності публічного управління територіальними громадами [3], Г. Єльнікова визначила ставлення до школи громадськості шляхом опитування [4], Т. Лукіна вивчала проблеми управління якістю загальної середньої освіти [6]. Результати аналізу показують, що висвітлення децентралізації в освіті актуалізується з огляду на процеси децентралізації влади та формування територіальних громад.

Мета статті. Визначити чинники, що впливають на ефективність управління освітою в територіальних громадах.

Виклад основного матеріалу. Результатом реформ щодо децентралізації в Україні стало утворення територіальних громад. Це шанс для серйозної модернізації, підвищення матеріально-технічного рівня забезпечення сільських шкіл. Це не могло не вплинути на якість

освітніх послуг. Усі області країни самим активним чином долучилися до створення територіальних громад, наділених значними фінансовими і управлінськими повноваженнями. Реформа децентралізації стартувала в Україні у 2014 році з ухвалення Урядом Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади, що у 2015 році дало можливість територіальним громадам об'єднуватись, щоб стати більш конкурентоспроможними [5]. Станом на кінець 2020 року в Україні було сформовано 1469 територіальних громад.

З перших днів функціонування громади зіткнулися з багатьма викликами і в питаннях управління освітньою сферою щодо:

- структури управління освітою в громаді;
- кількості штатних працівників;
- формату методичної підтримки шкіл громади;
- критеріїв аналізу ситуації шкільної мережі громади;
- роботи позашкільної освіти.

З 2016 року почав напрацьовуватися досвід роботи в громадах щодо забезпечення ефективного управління освітою. Цей час збігся зі створенням опорних шкіл. Зміни в Податковому і Бюджетному кодексах дали можливість громадам отримати стабільні джерела доходів, що допомогло місцевим органам влади вирішити наступні проблеми:

- усвідомлення того, що кількість малокомплектних і водночас затратних шкіл у сільській місцевості є завеликою;
- запровадження реалізації стратегії поліпшення освітніх послуг; оптимізації шкільної мережі;
- створення нової системи методичної служби;
- запровадження необхідної структури позашкільного розвитку;
- забезпечення профільного навчання учнів старших класів;
- забезпечення системної роботи з обдарованою молоддю.

Для розв'язання таких проблем важливим є створення ефективного управління освітою в територіальній громаді. Адаптація місцевих органів самоврядування до змін в системі освіти в реальності вимагає, насамперед, підвищення ефективності в управлінні ресурсами: людськими, матеріальними, фінансовими. Важливу роль у цьому відношенні відіграє планування як функція управління. Вона охоплює всю

управлінську діяльність, яка впливає на результати діяльності місцевого самоврядування.

Планування – це процес, що має на меті встановлення пріоритетів і підготовку плану дій для їхньої реалізації. Відправною точкою цього процесу є уточнення стратегічних цілей органів місцевого самоврядування. Також необхідно з'ясувати, наскільки це можливо в сучасних складних умовах, визначити чинники, які будуть впливати на кількісні та якісні показники при розробці програми соціально-економічного розвитку громади. Ці чинники можна розділити на зовнішні та внутрішні. Зовнішні чинники включають демографічні тенденції, економічні фактори, соціальні тенденції і підходи, технологічні аспекти. Внутрішні – інвестиції, стандарти та якість наданих послуг, зниження витрат, наявність матеріальних, фінансових, кадрових та правових ресурсів, необхідних для здійснення завдань визначених у програмі соціально-економічного розвитку громади.

Щоб визначитись у напрямках розвитку громади та впливати на ефективність розподілу та використання її потенціалу, необхідно приділяти увагу затвердженню Стратегії розвитку громади – довгостроковому плану послідовних виважених дій, спрямованого на максимальне використання наявних у громаді ресурсів для досягнення успіху, сталого розвитку і повної реалізації мети.

Основними завданнями стратегічного планування є:

- аналіз соціально-економічного стану громади;
- формулювання перспективного реалістичного майбутнього бачення;
- аналіз сильних та слабких внутрішніх сторін та зовнішніх можливостей та загроз;
- визначення стратегічних цілей, досягнення яких дозволить реалізувати бачення;
- розробка операційних цілей та завдань для досягнення стратегічних цілей [1].

Стратегічною метою функціонування громади може бути оптимізація шкільної мережі. Ця мета передбачає розгляд шкільної мережі в контексті потреб території, економічних можливостей та інших факторів. Оптимізація шкільної мережі може включати зведення нових шкіл, реорганізацію існуючих закладів, зменшення або збільшення кількості учнів у класі, а також забезпечення якісної освіти для всіх учнів. Реалізація цієї стратегічної мети може допомогти забезпечити розвиток громади, покращити якість освіти та забезпечити рівні можливості для всіх дітей.

Оптимізація кількості шкіл в громаді – це процес оцінки та зменшення кількості шкіл у громаді з метою покращення якості навчання та забезпечення ефективного використання ресурсів.

Основними кроками оптимізації кількості шкіл в громаді є оцінка потреб у навчанні: визначення кількості учнів, їх вікових груп, потреб у ресурсах та інших факторів, що впливають на навчальний процес; аналіз стану шкільної інфраструктури: оцінка стану будівель, обладнання та інших ресурсів, необхідних для навчання; визначення оптимальної кількості шкіл, яка забезпечить ефективне використання ресурсів та покращення якості навчання; реорганізація шкільної мережі: зменшення кількості шкіл шляхом їх об'єднання

або ліквідації, перерозподіл ресурсів та персоналу; проведення консультацій із громадою, де можна обговорити плани та знайти компромісні рішення.

Однією з основних проблем реорганізації шкіл в громаді є опір з боку громадськості та батьківської спільноти. Люди можуть бути не задоволені зменшенням кількості шкіл у своїй місцевості, переживати за збереження робочих місць для вчителів та інших працівників шкіл.

Іншою проблемою є можливість зниження якості навчання в результаті зменшення кількості шкіл. У разі неправильної оцінки потреб у навчанні та стану шкільної інфраструктури може статися, що зменшення кількості шкіл призведе до перевантаження класів та погіршення умов навчання. Крім того, реорганізація шкільної мережі може вимагати значних фінансових витрат, зокрема на ремонт та модернізацію шкільних будівель, перепідготовку вчителів та інших працівників, а також на інші витрати, пов'язані з процесом оптимізації.

Перед реорганізацією шкільної мережі необхідно зробити детальний аналіз та організувати консультації з громадою, щоб забезпечити ефективне використання ресурсів та покращення якості навчання без негативного впливу на громадську думку та якість навчання.

Аналіз доцільно провести за такими напрямками: визначення кількості учнів та їх розподіл по школах; оцінка стану шкільної інфраструктури та потреб у ремонті та модернізації; аналіз фінансових витрат на підтримку шкільної мережі та її оптимізацію; консультації з громадою та батьківською спільнотою щодо їх потреб та очікувань від шкільної мережі; оцінка ризиків та можливих наслідків реорганізації шкільної мережі; порівняння з досвідом інших громад, які провели оптимізацію шкільної мережі; розробка плану дій та стратегії оптимізації шкільної мережі на основі проведеного аналізу та консультацій із громадою.

Висновки. У результаті дослідження було визначено чинники, що впливають на ефективність управління освітою в територіальних громадах, а саме: відсутність чіткої стратегії розвитку шкільної мережі на місцевому рівні, що призводить до нерівномірного розподілу шкіл, перевантаження деяких закладів, недостатньої кількості шкіл у деяких районах; недостатня фінансова підтримка шкільної мережі, коли більшість територіальних громад не мають достатньої кількості коштів для забезпечення якісної освіти, зокрема для зведення нових шкіл або ремонту існуючих, що може призводити до зменшення якості освіти та негативно впливати на розвиток громади в цілому; недостатнє залучення громадськості до процесу прийняття рішень щодо шкільної мережі, що може призводити до незадоволення та конфліктів. Проведене дослідження дає підстави стверджувати, що вирішення проблеми забезпечення ефективного управління освітою в територіальних громадах потребує запровадження нових сучасних механізмів управління. Тож подальша розробка окресленої проблематики потребує осмислення теоретичних основ публічного управління щодо забезпечення ефективного управління освітою в територіальних громадах.

Список використаних джерел

1. Берданова О., Вакуленко В., Валентюк І., Ткачук А. Стратегічне планування розвитку об'єднаної територіальної громади: навч. посіб. Київ, 2017. 121 с.
2. Гриневич Л. Тенденції децентралізації управління базовою освітою в сучасній Польщі: автореф. дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2005. 20 с.
3. Дзвінчук Д., Лютий М. Про оцінювання ефективності публічного управління територіальними громадами. *Публічне урядування: збірник «ВНЗ «Міжрегіональна Академія управління персоналом»*. 2022. № 1 (29). С. 42–51.
4. Єльнікова Г. Теорія та методика оцінювання результатів діяльності загальноосвітнього навчального закладу. *Теорія та методика управління освітою*. 2012. № 8.
5. Концепція реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 01.04.2014 № 333-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (дата звернення: 17.10.2022).
6. Лукіна Т. Державне управління якістю загальної середньої освіти в Україні: монографія. Київ: Вид-во НАДУ, 2004. 292 с.

References

1. Berdanova O., Vakulenko V., Valentiuk I., Tkachuk A. (2017). *Stratehichne planuvannia rozvytku obiednanoi terytorialnoi hromady* [Strategic planning of the development of the united territorial community]: navch. posib. Kyiv [in Ukrainian].
2. Hrynevych L. (2005). *Tendentsii detsentralizatsii upravlinia bazovoio osvitoiu v suchasni Polshchi* [Tendencies of decentralization of basic education management in modern Poland]: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk. Kyiv [in Ukrainian].
3. Dzvinchuk D., Liutyi M. (2022). *Pro otsiniuvannia efektyvnosti publichnoho upravlinnia terytorialnyh hromadamy* [About evaluating the effectiveness of public management of territorial communities]. *Publichne uriaduvannia: zbirnyk «VNZ «Mizhrehionalna Akademiia upravlinnia personalom»*. № 1 (29). S. 42–51 [in Ukrainian].
4. Yelnikova H. (2012). *Teoriia ta metodyka otsiniuvannia rezultativ diialnosti zahalnoosvitnoho navchalnoho zakladu* [Theory and methodology of evaluating the results of the activities of a general educational institution]. *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu*. № 8 [in Ukrainian].
5. The concept of reforming local self-government and territorial organization of power in Ukraine: Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 01.04.2014. №. 333-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80#Text> (accessed: 17.10.2022) [in Ukrainian].
6. Lukina T. (2004). *Derzhavne upravlinnia yakistiu zahalnoi serednoi osvity v Ukraini* [State management of the quality of general secondary education in Ukraine]: monohrafiia. Kyiv: Vyd-vo NADU. 292 [in Ukrainian].

УДК 37.014.552

Запровадження моделі управління освітою на рівні територіальної громади

IMPLEMENTATION OF THE EDUCATION MANAGEMENT MODEL AT THE LEVEL OF THE TERRITORIAL COMMUNITY

ЯКИМЕНКО Сергій – кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного управління та права, Комуніальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <http://orcid.org/0000-0001-6170-6769>

ПІДЛЕПІАН Наталія – старший викладач кафедри публічного управління та права, Комуніальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради, вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0009-0003-9961-6904>

DOI

YAKYMENKO Serhii – Candidate of Science in Public Administration, Associate Professor of Department of Public Administration and Law, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council, 70, Volodymyr Antonovych St., Dnipro, 49006, Ukraine

PIDLEPIAN Nataliia – Senior Lecturer of the Public Administration and Law Department, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council, 70, Volodymyr Antonovych St., Dnipro, 49006, Ukraine

Анотація. У статті розкрито суть державно-громадського управління освітою на рівні територіальної громади. Виявлено, що питання надання якісних освітніх послуг, підвищення ефективності роботи закладів освіти особливо гостро постало перед українськими громадами після початку впровадження процесу децентралізації влади та реалізації процесу створення територіальних громад, адже до початку реформи органи місцевого самоврядування громад мали дуже опосередкований вплив на освітній процес. З'ясовано, що у більшості країн світу управління освітою здійснюється на трьох рівнях: централізоване управління освітою на рівні держави; управління освітою на рівні регіону або області; управління освітою на рівні територіальної громади, де враховуються місцеві потреби та особливості. У таких країнах світу, як Франція, Німеччина, США, Канада існує система децентралізованого управління освітою на рівні територіальних громад. У таких системах держава сприяє створенню мережі громадських організацій, які беруть участь у прийнятті рішень та реалізації стратегій розвитку освіти на місцевому рівні. Визначено, що така модель управління освітою на рівні територіальної громади дозволяє забезпечити більш ефективне використання ресурсів, зокрема фінансових, людських та матеріальних, а також покращити якість освіти та забезпечити доступність до неї для всіх груп населення. Здійснено аналіз чинних Законів України: «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту», «Про місцеве самоврядування», який свідчить, що в Україні практично на рівні держави сформована нормативна база для запровадження моделі державно-громадського управління освітою. Розглянуто особливості запровадження різних моделей управління освітою в США та Польщі, а також кращі практики державно-громадського управління освітою в Слобожанській та Верківській територіальних громадах Дніпропетровської області. Зроблено висновок, що в управлінні освітою на рівні територіальної громади має бути забезпечена співпраця органів публічної влади й мешканців територіальної громади. Така модель управління може сприяти розвитку освіти на місцевому рівні та забезпечити доступність до неї для всіх груп населення.

Ключові слова: управління, освіта, територіальна громада, державно-громадське управління освітою, модель.

Summary. The article reveals the essence of the state-public management of education at the level of the territorial community. It was revealed that the issue of providing high-quality educational services and increasing the efficiency of educational institutions was especially acute for Ukrainian communities after the start of the implementation of the process of decentralization of power and the implementation of the process of creating territorial communities, since before the reform, the local self-government bodies of communities had a very indirect influence on the educational process. It was found that in most countries of the world education management is carried out at three levels: centralized education management at the state level; management of education at the level of the region or region; management of education at the level of the territorial community, where local needs and peculiarities are taken into account. In such countries as France, Germany, the USA, and Canada, there is a system of decentralized management of education

at the level of territorial communities. In such systems, the state promotes the creation of a network of public organizations that participate in decision-making and implementation of education development strategies at the local level. It was determined that this model of education management at the level of the territorial community allows for more effective use of resources, in particular financial, human and material, as well as to improve the quality of education and ensure its accessibility for all population groups. An analysis of the current Laws of Ukraine: «On Education», «On General Secondary Education», «On Out-of-school Education», «On Pre-school Education», «On Local Self-Government» was carried out, which shows that in Ukraine, almost at the state level, a regulatory framework has been formed for introduction of the model of state-public management of education. The peculiarities of the introduction of various models of education management in the USA and Poland, as well as the best practices of state and public management of education in the Slobozhan and Verbkiv territorial communities of the Dnipropetrovsk region, are considered. It was concluded that the cooperation of public authorities and residents of the territorial community should be ensured in the management of education at the level of the territorial community. Such a management model can promote the development of education at the local level and ensure its accessibility for all population groups.

Key words: management, education, territorial community, state and public management of education, model.

Вступ. Закон України «Про освіту», Концепція Нової української школи передбачають проведення докорінної реформи загальної середньої освіти, що має зупинити негативні тенденції в освіті та зробити її важелем рівності та соціальної згуртованості, економічного розвитку та конкурентоспроможності України. Питання надання якісних освітніх послуг, підвищення ефективності роботи закладів освіти особливо гостро постало перед українськими громадами після початку впровадження процесу децентралізації влади та реалізації процесу створення територіальних громад.

До початку реформи управління освітніми закладами здійснювалось через систему державного управління, а саме через відділи освіти областей, міст і районів. При цьому органи місцевого самоврядування громад мали дуже опосередкований вплив на освітній процес і практично не мали можливостей для його оптимізації. Ця модель управління мала низку проблем, пов'язаних із перерозподілом коштів між школами району, призначених на утримання закладів освіти, що призвело до того, що малі школи у маленьких селах утримувалися за рахунок великих шкіл.

Стрімкі зміни в управлінні освітою поставили на порядку денний питання зміни підходів, методів, стилів управління. Система управління освітою в територіальних громадах має стати державно-громадською, а значить поєднувати різноспрямованої діяльності державних і суспільних суб'єктів управління, що пов'язані з функціонуванням і розвитком освітньої установи, в інтересах суб'єктів навчально-виховного процесу, соціуму, влади. Таким чином, актуальність запровадження моделі державно-громадського управління освітою визначається змінами в суспільно-політичній структурі нашої країни, спрямованими на побудову демократичної, держави та задоволення освітніх потреб громадян України.

Аналіз останніх досліджень. Теоретико-методологічну основу дослідження склали роботи з питань публічного управління, адміністративної реформи в Україні, розвитку місцевого самоврядування таких науковців, як В. Авер'янов [2], В. Малиновський [8], філософії освіти, В. Кремень [6], питань публічного управління в освіті Н. Діденко, П. Кухарчук [4], наукового обґрунтування концепції управління освітою зробили, Н. Протасова [13].

Мета статті. Обґрунтувати необхідність запровадження ефективної моделі управління системою освіти територіальної громади в умовах децентралізації влади.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на об'єктивний розвиток суспільства, докорінна зміна соціального інституту освіти вимагає кардинальних трансформацій у підготовці нової генерації фахівців із високим рівнем професіоналізму й загальної культури, інноваційним творчим мисленням. В Україні вже давно відбувається реформа місцевого самоврядування, яка передбачає формування спроможної територіальної громади (ТГ), що надає їй повноваження, ресурси та можливість самостійно вирішувати питання місцевого значення.

Відповідно до статті 32 базового Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» у сфері освіти виконавчі органи сільських, селищних, міських рад наділені наступними повноваженнями, зокрема:

– управління закладами освіти, які належать територіальним громадам або передані їм, організація їхньої матеріально-технічного та фінансового забезпечення, розроблення та затвердження місцевих програм розвитку освіти, які враховують потреби та можливості громади;

– забезпечення здобуття повної загальної середньої освіти, створення необхідних умов для виховання дітей, молоді, розвитку їхніх здібностей, трудового навчання, професійної орієнтації, продуктивної праці учнів, сприяння діяльності дошкільних та позашкільних навчально-виховних закладів;

– забезпечення в межах наданих повноважень доступності освіти для всіх громадян на території громади, в тому числі для дітей з особливими потребами та малозабезпечених сімей;

– забезпечення, відповідно до закону, розвитку загальноосвітніх, дошкільних та інших закладів освіти, розвитку та вдосконалення мережі освітніх закладів усіх форм власності [11].

Відповідно до статті 66 Закону України «Про освіту» ради ТГ:

– відповідають за реалізацію державної політики у сфері освіти та забезпечення якості освіти на відповідній території, забезпечення доступності дошкільної,

початкової та базової середньої освіти, позашкільної освіти;

– планують та забезпечують розвиток мережі закладів дошкільної, початкової та базової середньої освіти, позашкільної освіти;

– гарантують доступність дошкільної та середньої освіти для всіх громадян, які проживають на відповідній території;

– забезпечують та фінансують підвезення учнів і педагогічних працівників до закладів початкової та базової середньої освіти;

– створюють рівні умови розвитку закладів освіти всіх форм власності;

– здійснюють інші повноваження у сфері освіти, передбачені законом [12].

Таким чином, законодавством органам місцевого самоврядування визначено значний перелік повноважень і функцій для самостійного прийняття рішень: організацію та забезпечення функціонування закладів освіти на території громади, розроблення місцевих програм розвитку освіти, контроль за якістю надання освітніх послуг та вжиття заходів щодо їх покращення, взаємодію з державними органами управління освітою та забезпечення доступності освіти для всіх громадян «у який спосіб під власну відповідальність та із залученням усіх наявних ресурсів забезпечити надання якісної та доступної базової середньої освіти на відповідній території, згідно із затвердженими державними освітніми стандартами» [7].

Водночас освітня галузь України сьогодні має проблеми, які потребують невідкладного вирішення. Серед них можна особливо виділити: недосконалість системи органів управління освітою; дублювання функцій між державними органами управління різного рівня та органами місцевого самоврядування; низька якість освіти, особливо в сільській місцевості; слабка громадська активність у процесах прийняття освітніх рішень.

У зв'язку з цим в управлінні освітнім сектором вбачається важливим поєднання національних нормативних актів та індивідуальних суспільних ініціатив. Громадянське суспільство вимагає підвищення ролі громадських організацій у змісті та якості освіти, у різних аспектах досягнення цих цілей.

Громадські організації можуть відігравати важливу роль у формуванні змісту освіти. Вони можуть бути активними учасниками у процесі розробки та впровадження нових програм та підходів до навчання, можуть представляти інтереси різних груп населення, таких як діти з особливими потребами, молодь, мігранти тощо, та забезпечувати їхню участь у процесі формування змісту освіти. Крім того, громадські організації можуть здійснювати моніторинг якості освіти та допомагати у вирішенні проблем, що виникають у процесі навчання та виховання. У цілому, громадські організації можуть сприяти покращенню якості освіти та забезпеченню доступності до неї для всіх груп населення.

Поєднання державного й громадського управління в освіті створює державно-громадське управління, що дозволяє залучати громадськість до прийняття рішень

у сфері освіти, враховувати їхні потреби та думки, а також забезпечувати прозорість та відкритість у процесі управління.

Національна нормативно-правова база управління освітньою сферою не дає чіткого визначення поняття «державно-громадське управління».

Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 р. від 25 червня 2013 р. наголошує на необхідності розвитку моделі державно-громадського управління у сфері освіти, «в якій особистість, суспільство та держава стають рівноправними суб'єктами і партнерами» [9].

Закон України «Про освіту» від 05 вересня 2017 р. серед засад державної політики у сфері освіти та принципів освітньої діяльності (стаття 6) також згадує принцип державно-громадського управління. У тексті Закону чітко не визначається дане поняття, утім із подальших статей нормативно-правового акту стає зрозумілим зміст, який у нього вкладає законодавець [12].

Державно-громадське управління – це управління, у якому поєднуються діяльність суб'єктів державних і громадських інституцій, що ґрунтується на добровільному встановленні державою та громадянами певних обов'язків в управлінні освітою в інтересах особистості, соціуму, влади. Воно передбачає тісний взаємозв'язок, співпрацю, постійний діалог і взаємодію державного (адміністративного) і громадського суб'єктів управління. Провідними принципами державно-громадського управління є науковість, професіоналізм, гуманізація, відкритість [3].

Зміст державно-громадського управління складає діяльність його суб'єктів з інтеграції трьох напрямків:

1) демократизація діяльності органів державної влади й управління освітою;

2) розвиток самоврядних асоціацій учасників освітньої діяльності (професійних асоціацій педагогів, органів учнівського й батьківського самоврядування всіх рівнів);

3) створення та організація діяльності громадських органів управління освітою, де представлено всі верстви населення [9].

Державно-громадське управління освітою – це процес, який поєднує різноспрямовану діяльність державних і суспільних суб'єктів управління, що пов'язані з функціонуванням і розвитком освітньої установи, на користь суб'єктів освітнього процесу, суспільства та влади. Предметом державно-громадського управління освітою є взаємоузгодження дії різних за природою та напрямком дії сил на розвиток освітньої системи [1].

У Національній стратегії розвитку освіти України сказано, що «сучасна система управління сферою освіти утверджується як державно-громадська. Вона має враховувати регіональні особливості, тенденції зростання автономії закладів освіти, конкурентоспроможності освітніх послуг, орієнтації освіти не на відтворення, а на розвиток».

Нова модель управління має бути відкритою і демократичною. Вона повинна органічно поєднувати засоби державного управління з громадським впливом. Відкритість системи означає поширення впливу громадської думки на прийняття управлінських

рішень. Вона змінює навантаження, функції, структуру й стиль центрального і регіонального управління освітою: пряме втручання у діяльність установ і навчальних закладів має поступитися місцем гнучкості, науково-методичним, прогностичним, експертним, інформаційним та іншим функціям [9].

Згідно зі Стратегією, метою державно-громадського управління освітою стає оптимальне поєднання державних та громадських засад в інтересах особистості, соціуму та влади, а основним завданням – перерозподіл контролю та управління на рівень освітнього закладу та громади.

Головними принципами державно-громадської моделі управління освітою є демократія – залучення громадськості до прийняття рішень у сфері освіти, врахування їхніх потреб та думок; прозорість – забезпечення відкритості та доступності інформації про управління освітою; рівність – забезпечення рівного доступу до освіти для всіх груп населення, в тому числі для людей з обмеженими можливостями, малозабезпечених та малочисельних груп населення; ефективність – забезпечення якості навчання та розвитку освіти в цілому; співпраця – співпраця між державними органами та громадськістю для досягнення спільних цілей в сфері освіти. гуманізація, професіоналізм, науковість, адаптованість, цілеспрямованість, відкритість, толерантність тощо .

Результативність реформування системи управління освітою значною мірою залежить від того, як раціонально та ефективно буде використовуватися не лише вітчизняний, а й зарубіжний досвід управління освітою. Перехід до державно-громадської моделі управління освітою потребує вивчення досвіду цих процесів у країнах, де участь широкої громадськості дала позитивні результати.

У більшості країн світу управління освітою здійснюється на трьох рівнях: центральному або верхньому, регіональному і місцевому. Центральний превалює в таких європейських державах, як Греція, Ірландія, Ісландія, Італія, Норвегія, Португалія, Франція та ін. У країнах з федеральним державним устроєм (Німеччина, США, Канада, Швейцарія та ін.) освітою управляють суб'єкти федерації, які, до речі, є центральним рівнем, а федерального в деяких країнах взагалі не існує.

Цікавий досвід накопичено в Сполучених Штатах Америки. Зокрема, залучання батьків до проблеми і реалізації навчальних програм складає до 37%. У 80% випадках батьки формують штати викладачів, 88% навчально-виховних програм включають батьків як організаторів екскурсій, мандрівок, благочинних заходів. Системно проводяться конференції з участю вчителів, батьків, психологів, медиків, працівників соціальних служб, представників громадських організацій, фондів тощо [5].

Польські громадські органи та організації, що пов'язані з освітою та вихованням, діють відповідно у закладах освіти і за їх межами. Співпраця громади з державними органами в управлінні освітою тісно пов'язана з самоврядуванням (місцевим, учнівським, студентським, аспірантським і самого навчального закладу) [10].

Результати аналізу практики державно-громадського управління освітою в нашій країні та за кордоном підтвердили потребу демократичних перетворень управлінської системи в Україні.

В організаційну структуру державно-громадського управління освітою включаються органи державної влади та місцевого самоуправління, органи управління освітою на рівні міста, органи громадського управління і самоуправління всіх рівнів. Тому державно-громадське управління освітою можна представити як інтеграцію трьох напрямів:

- демократизація діяльності органів державної влади та управління освітою;
- розвиток асоціацій учасників освітньої діяльності (професійні асоціації педагогів, органи учнівського та батьківського самоуправління всіх рівнів);
- створення організацій громадських органів управління освітою .

Практично на рівні держави сформована нормативна база для запровадження моделі державно-громадського управління освітою. Діють Закони України: «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту», «Про дошкільну освіту», «Про місцеве самоврядування».

Теоретично існують такі моделі державно-громадського управління, які реально можуть бути впроваджені в життя:

- структурно-громадського супроводу, яка передбачає на кожному управлінському щаблі відповідну громадську структуру, основним завданням якої є ведення діалогу з владними структурами;
- інформаційно-громадського супроводу, яка передбачає організацію зустрічних потоків інформації;
- субординаційно-проміжного партнерства, яка передбачає запровадження на всій вертикалі динамічних субординаційних стосунків.

З урахуванням вищезазначеного модель державно-громадського управління освітою на рівні ТГ може мати вигляд:

Державний компонент: Міністерство освіти і науки України; Департамент освіти і науки обласної державної адміністрації; органи місцевого самоврядування.

Громадський компонент самоврядування: обласна рада, рада керівників навчальних закладів територіальної громади, рада учнівського самоврядування.

Державно-громадська модель управління освітою на рівні місцевої громади передбачає активну участь громадських організацій у процесах прийняття рішень та реалізації стратегій розвитку освіти на територіальному рівні. У такій моделі держава та громадські організації співпрацюють для забезпечення якості освіти та доступності до неї для всіх груп населення.

Основними принципами такої моделі є:

1. Демократичність ухвалення рішень. Громадські організації мають право брати участь у прийнятті рішень щодо розвитку освіти на території громади.
2. Партнерство держави та громадських органів. Державні та громадські органи повинні співпрацювати для забезпечення якості освіти та її доступності для всіх верств населення.

3. Прозорість і відкритість процесів. Рішення щодо розвитку освіти на території громади мають прийматися відкрито та з урахуванням громадської думки.

4. Активна участь громадськості у процесах реалізації стратегії розвитку освіти на території громади. Громадські організації мають право брати участь у реалізації стратегії розвитку освіти на території громади.

5. Забезпечення якості та доступності освіти для всіх груп населення. Державні та громадські органи мають зробити свій внесок у підвищення якості освіти та забезпечення її доступності для всіх верств населення.

Така модель державно-громадського управління освітою на рівні територіальної громади може сприяти покращенню якості освіти та забезпеченню доступності до неї для всіх груп населення.

Значне місце в моделі державно-громадського управління системою освіти громади має займати створення умов для самореалізації учнівської молоді, залучення батьків до навчально-виховного процесу. Забезпечення взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу, забезпеченні демократичних прав і свобод кожної дитини.

Фактично органи громадського управління й самоврядування мають реалізовувати одну й ту саму мету-задоволення освітніх потреб та інтересів учасників освітнього процесу. Відмінність полягає лише в тому, що окремі органи самоврядування покликані задовольнити специфічні потреби педагогів, учнів і батьків, а органи громадського управління реалізують загальні потреби усіх учасників освітнього процесу.

Серед кращих практик державно-громадського управління освітою можна назвати практику Слобожанської ТГ Дніпропетровської області. На її території проживають близько 15 тисяч осіб, з яких 3 тисячі складають діти, половина з яких шкільного віку. У громаді функціонують 3 школи та 3 дошкільні заклади освіти. До травня 2016 року управління закладами громади здійснювалося районним відділом освіти. Громада мала обмежені можливості впливу на управління освітою, але її відповідальність перед батьками, вчителями залишалась високою. З огляду на це

в Слобожанській громаді було прийнято рішення створити власний орган управління освітою. Це надало можливість реалізувати плани та заходи, спрямовані на підвищення якості освіти, зокрема досягнуто таких результатів: впроваджено механізм надання методичних послуг; надано фінансову автономію школам і дошкільним закладам освіти; організовано центр позашкільної освіти; укладено договори про співпрацю з дніпропетровськими закладами вищої освіти [7].

Ще одним прикладом ефективної практики є досвід Вербківської ТГ. У ній півтори тисячі дітей, з яких половина – школярі. У селі Вербки працював районний центр позашкільної освіти (ЦПО). Після створення ТГ районна рада прийняла рішення про перенесення районного ЦПО з села Вербки в місто. Як наслідок, відсутність позашкільля в громаді посилила перехід дітей до навчальних закладів міста та відтік професійних кадрів. Усі ці чинники вплинули на ухвалення рішення про створення власного ЦПО. Сьогодні центр успішно розвивається, ознакою цього є зростання кількості гуртків. Громада зрозуміла, як важливо забезпечити відповідність напрямів роботи закладів позашкільної освіти запитам мешканців громади та доступність позашкільних послуг для всіх дітей [7].

Висновки. Отже, в управлінні освітою на рівні територіальної громади у контексті формування спроможної освітньої мережі, має бути забезпечена демократія, прозорість, рівність, ефективність та співпраця органів публічної влади і мешканців територіальної громади. При цьому важливо враховувати місцеві потреби та особливості, залучати громадські організації до процесу ухвалення рішень та реалізації стратегій розвитку освіти, ефективно використовувати ресурси та покращувати якість освіти. Така модель управління може сприяти розвитку освіти на місцевому рівні та забезпечити доступність до неї для всіх груп населення. Ключовим елементом і серйозним викликом для органів місцевого самоврядування є створення системи управління, адекватної потребам і можливостям громади. Крім того, дієва система управління освітою в громаді має залучити фахівців, здатних сформулювати сучасне бачення розвитку освіти та приймати ефективні рішення щодо виконання самоврядних і делегованих повноважень в освіті.

Список використаних джерел

1. Даниленко Л. І. Управління інноваційною діяльністю в загальноосвітніх навчальних закладах: монографія. Київ: Міленіум, 2004. 358 с.
2. Державне управління: теорія і практика / За заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ: Юрінком інтер, 1998. 432 с.
3. Зайченко О. І. Державно-громадське управління в системі освіти району. *Теорія та методика управління освітою*. 2009. № 2. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ttuo/2009_2/09saiesr.pdf (дата звернення: 25.10.2022).
4. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80/para8#n8> (дата звернення: 25.10.2022).
5. Комарницький М. С. Державно-громадська система управління освітою. *Аспекти самоврядування*. 2000. № 3. С. 34–35.
6. Кремень В. Г. Освіта як провідний пріоритет. *Освіта і наука України: шляхи модернізації* (Факти, роздуми перспективи). Київ: Грамота, 2003. С. 86–90.
7. Критерії формування спроможності освітньої мережі в ОТГ: Методично-інформаційний посібник / за ред. Т. Матійчик, А. Пуцова, О. Руда, А. Седоченко. Київ, 2019. 68 с. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/461/1.pdf> (дата звернення: 25.10.2022).
8. Малиновський В. Я. Державне управління: навч. посіб. Луцьк: Ред.-вид. відд. «Вежа» Вол. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2000. 558 с.

9. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 рр. від 25 червня 2013 р. *Офіційний вісник Президента України*. 2013. № 17. С. 31.
10. Прокопенко Л. Л. Досвід державно-громадського управління вищою освітою в Польщі. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2012. № 12. С. 136–139.
11. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21.05.1997 № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.10.2022).
12. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.10.2022).
13. Протасова Н. Г. Державне управління у сфері освіти: глосарій з дисциплін магістерської програми за спеціальністю «Державне управління в сфері освіти». Київ: НАДУ. 2013. 48 с.

References

1. Danylenko L. I. (2004). *Upravlinnia innovatsiinoiu diialnistiu v zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladakh: monohrafiia*. [Management of innovative activities in general educational institutions: monograph]. Kyiv, Milenium [in Ukrainian].
2. *Derzhavne upravlinnia: teoriia i praktyka* (1998). [Public administration: theory and practice] / Za zah. red. V. B. Averianova. Kyiv: Yurinkom inter [in Ukrainian].
3. Zaichenko O. I. (2009). *Derzhavno-hromadske upravlinnia v systemi osvity raionu*. [Public administration in the education system of the district] *Teoriia ta metodyka upravlinnia osvitoiu*. № 2. URL: http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ttmuo/2009_2/09saiesr.pdf (accessed: 25.10.2022) [in Ukrainian].
4. Kontsepsiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferi reformuvannia zahalnoi serednoi osvity «Nova ukrainska shkola» na period do 2029 roku. [The concept of implementation of state policy in the field of general secondary education reform «New Ukrainian School» for the period until 2029]. *Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14.12.2016 № 988-r*. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80/paran8#n8> (accessed: 25.10.2022) [in Ukrainian].
5. Komarnytskyi M. S. (2000). *Derzhavno-hromadska systema upravlinnia osvitoiu*. [State-public education management system]. *Aspekty samovriaduvannia*. № 3 [in Ukrainian].
6. Kremen V. H. (2003). *Osvita yak providnyi priorytet*. [Education as a leading priority]. *Osvita i nauka Ukrainy: shliakhy modernizatsii* (Fakty, rozdumy perspektyvy). Kyiv: Hramota [in Ukrainian].
7. *Kryterii formuvannia spromozhnosti osvitnoi merezhi v OTH: Metodychno-informatsiinyi posibnyk* [Criteria for forming the capacity of the educational network in OTG: Methodological and informational guide] / za red T. Matiichyk, A. Putsova, O. Ruda, A. Sedochenko. Kyiv, 2019. URL: <https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/461/1.pdf> (accessed: 25.10.2022) [in Ukrainian].
8. Malynovskiy V. Ya. (2000). *Derzhavne upravlinnia* [State administration]: Navch. posib. Lutsk: Red.-vyd. vidd. «Vezha» Vol. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky [in Ukrainian].
9. *Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na 2012–2021 rr. vid 25 chervnia 2013 r.* [National strategy for the development of education in Ukraine for 2012–2021 from June 25, 2013]. *Ofitsiinyi visnyk Prezidenta Ukrainy*. 2013. № 17 [in Ukrainian].
10. Prokopenko L. L. (2012). *Dosvid derzhavno-hromadskoho upravlinnia vyshchoiu osvitoiu v Polshchi*. [Experience of state-public management of higher education in Poland]. *Derzhavne upravlinnia ta mistseve samovriaduvannia*. № 12 [in Ukrainian].
11. On local self-government in Ukraine: Law of Ukraine dated May 21, 1997 № 280/97-VR. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text> (accessed: 25.10.2022) [in Ukrainian].
12. On education: Law of Ukraine dated September 5, 2017 № 2145-VIII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (accessed: 25.10.2022) [in Ukrainian].
13. Protasova N. H. (2013). *Derzhavne upravlinnia u sferi osvity: hlosarii z dystsyplin mahisterskoi prohramy za spetsialnistiu «Derzhavne upravlinnia v sferi osvity»*. [State administration in the sphere of education: a glossary of disciplines of the master's program in the specialty «State administration in the sphere of education»]. Kyiv: NADU [in Ukrainian].

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

УДК 005:963:374.7:61

Удосконалення управління системою неперервної освіти медичних працівників

IMPROVING THE MANAGEMENT OF THE SYSTEM OF CONTINUOUS EDUCATION WITH MEDICAL EMPLOYEES

ШЕВЧЕНКО Наталія – доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри публічного управління та права, Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради», вул. Володимира Антоновича, 70, м. Дніпро, 49006, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0003-3068-0791>

НЕФЬОДОВ Олександр – доктор медичних наук, професор, професор кафедри фармакології та технології ліків, Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, вул. Дворянська, 2, Одеса, 65082, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-5796-1852>

DOI

SHEVCHENKO Nataliia – Doctor of Science in Public Administration, Professor, Head of Department of Public Administration and Law, Communal Institution of Higher Education «Dnipro Academy of Continuing Education» of Dnipropetrovsk Regional Council», 70, Volodymyr Antonovych St., Dnipro, 49006, Ukraine

NEFODOV Oleksandr – Doctor of Medical Science, Professor, Professor of the Department of Pharmacology and Drug Technology, Odesa I.I. Mechnikov National University, 2, Dvorianska St., Odesa, 65082, Ukraine

Анотація. У статті досліджено концептуальні положення неперервної освіти медичних фахівців з точки зору реалізації механізмів забезпечення їх безперервного професійного розвитку в сучасних умовах. Виявлено необхідність постійного вдосконалення системи медичної освіти з огляду на динамічний розвиток галузі охорони здоров'я та євроінтеграційні процеси. З'ясовано сутність публічного управління освітою, яке полягає у формуванні цілеспрямованої взаємодії державних установ з юридичними та фізичними особами в контексті виконання нормативних документів, що стосуються сфери освіти та забезпечення її функціональної діяльності. Виявлено, що публічне управління освітою на відміну від державного управління спрямоване на досягнення результатів та покращення якості освіти, а не лише на виконання формальних процедур та витрат на освіту. Крім того, передбачає більшу автономію та відповідальність закладів освіти за досягнення результатів. Тобто, публічне управління у сфері освіти сьогодні в цілому відповідає очікуванням і вимогам сучасного українського суспільства. Наголошено, що в умовах входження України в європейське життя для модернізації освіти необхідно враховувати реалії та перспективи соціально-економічного розвитку країни, освітній досвід розвинених країн, власний історичний шлях, який може бути визначальним у окресленні перспектив і тенденцій її подальшого розвитку. З'ясовано, що концепція безперервної освіти розкривається за її ціннісним виміром на індивідуальному рівні неперервна освіта, як процес формування та задоволення пізнавальних запитів і духовних потреб людини, на державному рівні як пріоритетний напрямок, що має забезпечити підвищення ефективності та конкурентоспроможності держави, на суспільному рівні як механізм зростання інтелектуального капіталу країни. Зроблено висновок, що удосконалення управління системою післядипломної освіти медичних працівників є важливим завданням для виконання якого необхідно вжити комплексу заходів, спрямованих на покращення фінансування, координації та доступності післядипломної освіти медичних працівників. Це дозволить забезпечити якість медичної допомоги та покращити стан здоров'я населення.

Ключові слова: публічне управління, неперервна освіта, система освіти, медична освіта, принципи безперервної освіти

Summary. The article examines the conceptual provisions of continuous education of medical professionals from the point of view of implementation of mechanisms for ensuring their continuous professional development in modern conditions. The need for continuous improvement of the medical education system was revealed in view of the dynamic development of the health care industry and European integration processes. The essence of public management of education, which arises in the formation of purposeful interaction of state institutions with legal entities and individuals in the context of the implementation of regulatory documents related to the field of education and ensuring its functional activity, is clarified. It was found that the public management of education with funds from the state administration is aimed at achieving results and improving the quality of education, and not only at the implementation of formal procedures and expenses for education. In addition, greater autonomy and responsibility of educational institutions for achieving

results is ensured. Thus, public administration in the field of education today generally meets the expectations and requirements of modern Ukrainian society. It was emphasized that in the conditions of Ukraine's entry into European life, in order to modernize education, it is necessary to obtain the realities and prospects of the socio-economic development of the country, the educational experience of developed countries, its own historical path, which can be decisive in outlining the prospects and trends of its further development. It has been found that the concept of continuous education is revealed according to its value dimension at the individual level of continuous education, as a process of formation and satisfaction of cognitive requests and spiritual needs of a person, at the state level as an alternative direction that should ensure an increase in the efficiency and competitiveness of the state, at the social level as a mechanism for the growth of the country's intellectual capital. It was concluded that the improvement of the management system of postgraduate education of medical workers is a task for the implementation of some necessary in a complex of measures aimed at improving financing, coordination and accessibility of postgraduate education of medical workers. This will ensure the quality of medical care and improve the health of the population.

Key words: public administration, continuous education, education system, medical education, principles of continuous education.

Вступ. У складних умовах сьогодення та враховуючи прогнози необхідних послуг медичними працівниками в майбутньому, особливої уваги потребує управління системою їхньої післядипломної освіти. Держава як ніколи потребує висококваліфікованих, компетентних медичних спеціалістів, здатних до самостійних дій, змістовного аналізу та корекції своєї діяльності, самовдосконалення, навчання протягом життя задля забезпечення повноцінного здоров'я населення та покращення якості життя людей. Для цього необхідно забезпечити достатню фінансову підтримку, координацію між різними галузями та врахування потреб медичних працівників у неперервній освіті.

Аналіз останніх досліджень. Обґрунтуванню вдосконалення механізмів публічного управління охороною здоров'я присвятили свою увагу багато українських учених. Зокрема, дослідженням механізмів публічного управління, реформуванням галузі охорони здоров'я займалися Н. Авраменко [1], І. Рожкова [9], І. Солоненко, С. Пак [10], Н. Ярош [12] та інші. Не зважаючи на велику кількість досліджень, присвячених управлінню охороною здоров'я, проблеми вдосконалення системи медичної освіти та можливі шляхи їх вирішення не достатньо висвітлені. Зокрема це стосується системи неперервної освіти медичних працівників. Недостатньо уваги приділено питанням публічного управління системою підготовки та підвищення кваліфікації медичних працівників.

Мета статті. Метою статті є аналіз механізмів публічного управління системою підготовки та підвищення кваліфікації медичних кадрів в Україні.

Виклад основного матеріалу. Розгляд механізмів публічного управління системою неперервної освіти медичних працівників доцільно розпочати зі з'ясування сутності публічного управління освітою України в цілому. Сутність такого управління полягає у формуванні цілеспрямованої взаємодії державних установ з юридичними та фізичними особами в контексті виконання нормативних документів, що стосуються сфери освіти та забезпечення її функціональної діяльності. Публічне управління у сфері освіти сьогодні в цілому відповідає очікуванням і вимогам сучасного українського суспільства. Відомо, що система освіти в Україні у своєму становленні пройшла через велику кількість процесів реформування. Раніше, розглядаючи

сферу управління освітою, говорилося, що вона підпорядковується державному управлінню. Сьогодні ми це управління називаємо публічним. Державне управління в системі вищої освіти було представлене сукупністю органів різної ієрархії, вся діяльність яких була спрямована на регулювання сфери освіти відповідно до чинних законодавчих норм. Таке управління освітою не може існувати в сучасному європейському суспільстві.

Основними рисами, що відрізняють публічне управління освітою від державного, є такі [2]:

- трансформація основних принципів управління з «наказуй, перевіряй, карай» на «мотивуй, підтримуй і коригуй»;
- зміна застарілих, статичних підходів управління на гнучкі та такі, що відповідають реаліям функціонування сфери освіти;
- зменшення значення бюрократичних норм і процесів на користь тактичних і стратегічних рішень, спрямованих на вдосконалення сфери освіти та задоволення інтересів і потреб усіх учасників освітнього процесу;
- посилення громадського контролю на всіх рівнях державного управління сферою освіти;
- делегування частини повноважень та функцій управління громадським організаціям та іншим установам.

Отже, публічне управління, як колись державне управління, охоплює всі процеси, що виникають у результаті освітньої та виховної діяльності закладів освіти, але передбачає більш широку участь громадськості та стейкхолдерів у процесі прийняття рішень та реалізації політики в галузі освіти. Воно також передбачає більшу відкритість та прозорість у діяльності управлінських органів, а також активну комунікацію з громадськістю та зворотний зв'язок. Публічне управління освітою спрямоване на досягнення результатів та покращення якості освіти, а не лише на виконання формальних процедур та витрат на освіту. Крім того, публічне управління освітою передбачає більшу автономію та відповідальність закладів освіти за досягнення результатів навчання. Враховуючи ці відмінності, необхідно переоцінити можливості державного управління сферою освіти загалом і медичної освіти зокрема.

Медичні працівники потребують постійного навчання та вдосконалення за обраною спеціальністю.

Особливої уваги заслуговує концепція безперервної медичної освіти. Такий підхід дозволяє розпочати формування світогляду та професійної майстерності фахівця ще під час навчання у закладі вищої освіти та продовжити протягом усього періоду професійної діяльності. Що стосується медичних кадрів, то система їх підготовки у поєднанні з системою використання має виконувати функції організаційно-методичного забезпечення медичної діяльності, розвиваючи сучасну систему підготовки медиків відповідно до потреб населення.

У сучасних умовах входження України в європейське життя для докорінного оновлення освіти необхідно враховувати не лише реалії та перспективи соціально-економічного розвитку країни, освітній досвід розвинених країн, а й власний історичний шлях. Саме багатоаспектний аналіз досвіду, накопиченого за довгі роки історичного розвитку неперервної освіти, може бути певною мірою визначальним у окресленні перспектив і тенденцій її подальшого розвитку.

Розвиток освіти почався з давніх часів, коли люди вчилися новим навичкам та знанням, щоб вижити та розвиватися. У середньовіччі освіта була доступна лише обмеженому колу людей, які мали можливість навчатися у монастирях та університетах. У 19 столітті з'явилися перші професійні школи, які надавали практичну освіту для робочих професій. У 20 столітті з'явилася ідея неперервної освіти, яка передбачала, що навчання має бути доступним для всіх людей протягом усього життя. У 1960-х роках було започатковано рух за неперервну освіту, який передбачав розвиток системи освіти, що забезпечує можливості для навчання та розвитку протягом усього життя. У 21 столітті неперервна освіта стала необхідністю у зв'язку з швидким розвитком технологій та зміною вимог ринку праці. Сьогодні неперервна освіта є важливим елементом розвитку суспільства та економіки. Вона передбачає навчання на різних етапах життя, включаючи професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації. Неперервна освіта сприяє розвитку людського капіталу, забезпечує конкурентоспроможність нації та допомагає забезпечити сталий розвиток суспільства.

Концепція розвитку освіти медичних фахівців та забезпечення їх безперервної підготовки спрямована на інтеграцію медичної освіти і науки, вирішення кадрових проблем галузі з урахуванням потреб охорони здоров'я України, покращення медичної допомоги населенню, сприяння конкурентоспроможності фахівців закладів вищої освіти на внутрішньому та міжнародному ринках праці.

Безперервна освіта – освітня система, комплекс різних типів навчальних закладів, що забезпечують організаційну і змістову єдність, наступність усіх ступенів освіти, які в сукупності вирішують завдання загальної або професійної освіти, а також виховання, підвищення рівня і розширення меж професійної компетентності з використанням різноманітних засобів, методів і форм професійної підготовки з урахуванням актуальних потреб держави і суспільства та інтересів людини протягом усього активного періоду її життя [3].

Концепція безперервної освіти розкривається за її ціннісним виміром на суспільному рівні: особистості, суспільства та держави.

Для особистості безперервна освіта дає можливість розвиватися та реалізовувати свій потенціал протягом усього життя, забезпечує професійний розвиток та підвищення кваліфікації. Для суспільства безперервна освіта є важливим фактором економічного та соціального розвитку, забезпечує конкурентоспроможність нації та підвищує рівень життя громадян. Для держави безперервна освіта є стратегічним напрямком розвитку, який сприяє забезпеченню сталого розвитку, зміцненню національної безпеки та підвищенню міжнародної конкурентоспроможності.

Основними принципами безперервної освіти є доступність, варіативність, індивідуалізація та гнучкість. Забезпечення доступності передбачає створення умов для навчання та розвитку для всіх категорій населення, незалежно від віку, соціального статусу та місця проживання. Варіативність передбачає можливість вибору форм та методів навчання, що найбільш відповідають потребам та інтересам особистості. Індивідуалізація передбачає створення умов для особистісного розвитку та реалізації потенціалу кожної людини. Гнучкість передбачає зміну напрямку навчання та розвитку в залежності від зміни життєвих обставин та потреб.

Таким чином, безперервна освіта є важливим елементом розвитку суспільства та економіки, яка забезпечує розвиток людського капіталу, конкурентоспроможність нації та сталий розвиток суспільства. Основними принципами безперервної освіти є доступність, варіативність, індивідуалізація та гнучкість.

У європейській практиці поняття «безперервна освіта» означає: здобуття освітньо-кваліфікаційних ступенів у вільний від навчання час; професійні курси з метою підвищення кваліфікації; освіта для дорослих; друга вища освіта. У країнах ЄС освіті дорослих приділяється значна увага через прагнення підвищити конкурентоспроможність. Так, в середньому 60% підприємств ЄС забезпечують навчання своїх працівників. Збільшення ступеня охоплення освітою дорослого населення пояснюється політикою ЄС, спрямованою на сталий інноваційний розвиток. Таке ставлення стало основою програми ЄС «Європа 2020: стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання».

Для ефективності та відповідності безперервної освіти України європейським тенденціям її концепція має відображати ключові принципи безперервної європейської освіти, визначені в Меморандумі про безперервну освіту Європейського Союзу [5], а саме:

1. Нові базові навички для всіх: гарантія універсального та постійного доступу до навчання для отримання та оновлення навичок, необхідних для постійної участі в суспільстві знань.

2. Більше інвестицій у людські ресурси: помітно підвищити рівень інвестицій у людські ресурси, щоб надати пріоритет найважливішому активу Європи – її людям.

3. Інновації у викладанні та навчанні: розробка ефективних методів і контекстів викладання та

навчання для безперервного навчання впродовж усього життя.

4. Цінування навчання: суттєво покращити способи розуміння та оцінки участі та результатів навчання, особливо неформального та інформального навчання.

5. Переосмислення керівництва та консультування: Забезпечте кожному легкий доступ до високоякісної інформації та порад щодо можливостей навчання в Європі та протягом усього життя.

6. Наближення навчання до дому: надайте можливості навчання протягом усього життя якомога ближче до учнів, у їхніх власних громадах і за підтримки засобів на базі ІКТ, де це можливо [5].

Відповідно до Національної доктрини розвитку освіти безперервна освіта в Україні реалізується шляхом [7]: формування потреби та здатності особистості до самоосвіти; оптимізація системи перепідготовки працівників та підвищення їх кваліфікації, модернізація системи післядипломної освіти на основі відповідних державних стандартів; забезпечення зв'язку загальної середньої, професійно-технічної, вищої та післядипломної освіти.

Принцип, за яким має формуватися публічне управління у сфері неперервної освіти, полягає в наступному: «освіта має бути механізмом відтворення суспільного інтелекту держави, якості її інтелектуальних ресурсів» [11].

Механізми публічного управління неперервним професійним розвитком обов'язково: «є продуктом організованої діяльності; має мету або функцію, містить послідовність дій» [8].

Крім того, кожен конкретний механізм слід розглядати «як сукупність взаємоузгоджених методів управління» [6].

Принципи безперервного професійного розвитку медичних працівників можуть бути включені в програми безперервної освіти нашої країни, щоб спеціалісти, поряд із отриманням знань і навичок, могли оцінювати та визначати свої професійні потреби та можливості навчання, розробляти та реалізовувати індивідуальні плани навчання та оцінювати результати навчання. Напрями розвитку системи підготовки та підвищення кваліфікації медичних працівників доцільно формалізувати в нормативному документі, який би містив мету, завдання, функції, послідовність дій щодо організації безперервного професійного розвитку спеціалістів.

Висновки. Удосконалення управління системою післядипломної освіти медичних працівників є важливою задачею, яка дозволить забезпечити якість медичної допомоги та покращити стан здоров'я населення. Для досягнення цього необхідно вжити комплексу заходів, які спрямовані на покращення фінансування, координації та доступності післядипломної освіти медичних працівників. Безперервна підготовка кадрів для медичної галузі потребує системного впровадження наукових досліджень у навчальний процес та інтеграції з напрямами європейської та вітчизняної реформи охорони здоров'я. Враховуючи сучасні європейські тенденції, підготовка фахівців має бути спрямована на їх постійний саморозвиток як професіоналів, які постійно підвищують свою кваліфікацію.

Список використаних джерел

1. Авраменко Н. В. Державне управління системою охорони здоров'я на регіональному рівні: автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеню д-ра держ. упр.: спец. 25.00.02. механізми державного управління. Запоріжжя, 2011. 35 с.
2. Босак О. З. Публічне управління як нова модель управління у державному секторі. *Державне управління: теорія та практика*. 2010. № 2. С. 129–137.
3. Зайченко І. В. Теорія і методика професійного навчання: навч. посіб. / Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. 2-ге вид, допов. і перероб. Київ: Ліра-К, 2016. 579 с.
4. Законодавче регулювання інноваційної діяльності в Європейському Союзі та державах-членах ЄС / за ред. Г. Авігдора, Ю. Капіци. Київ: Фенікс, 2011. 700 с.
5. Європейські співтовариства: Меморандум про безперервне навчання, виданий у 2000 р. URL: <https://uil.unesco.org/document/european-communities-memorandum-lifelong-learning-issued-2000> (дата звернення: 17.10.2022).
6. Коротич О. Механізми державного управління: проблеми теорії та практичної побудови. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2006. № 3. С. 79–84.
7. Логвиненко Б. О. Публічне адміністрування сферою охорони здоров'я в Україні: теорія і практика: монографія. Київ: МП Леся, 2017. С. 244.
8. Радченко О. Родові ознаки категорії «механізм» в соціальних науках. *Публічне управління: теорія та практика*. 2013. Вип. 3. С. 19–25.
9. Рожкова І. В. Розвиток конкурентоспроможності регіонального управління у сфері охорони громадського здоров'я: монографія. Київ: Фенікс, 2009. 384 с.
10. Солоненко І. М., Пак С. Я. Удосконалення організаційно-правових засад діяльності місцевих органів влади у сфері охорони здоров'я в Україні. *Вісник НАДУ*. 2011. № 1. С. 243–256.
11. Степанов В. Ю. Механізми забезпечення якості вищої освіти. *Вісник Національного університету цивільного захисту України: зб. наук. пр. Серія: «Державне управління»*. Харків: Вид-во НУЦЗУ, 2014. № 1. С. 92–97.
12. Ярош Н. П. Державне регулювання соціальних стандартів у сфері охорони здоров'я України: монографія. Київ: НАДУ, 2006. 223 с.

References

1. Avramenko N. V. (2011). Derzhavne upravlinnia systemoiu okhorony zdorovia na rehionalnomu rivni [State management of the health care system at the regional level]: avtoref. dys. ... na zdobuttia nauk. stupeniu d-ra derzh. upr.: spets. 25.00.02. mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia. Zaporizhzhia [in Ukrainian].

2. Bosak O. Z. (2010). Publichne upravlinnia yak nova model upravlinnia u derzhavnomu sektori. [Public management as a new model of management in the public sector]. *Derzhavne upravlinnia: teoriia ta praktyka*. № 2 [in Ukrainian].
3. Zaichenko I. V. (2016). Teoriia i metodyka profesiinoho navchannia [Theory and methodology of professional training]: navch. posib. Nats. un-t biosursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. 2-he vyd, dopov. i pererob. Kyiv: Lira-K [in Ukrainian].
4. Zakonodavche rehuliuвання innovatsiinoi diialnosti v Yevropeiskomu Soiuzi ta derzhavakh-chlenakh. [Legislative regulation of innovative activity in the European Union and EU member states] /za red. H. Avihdora, Yu. Kapitsy. Kyiv: Feniks, 2011 [in Ukrainian].
5. European Communities: Memorandum on Lifelong Learning, issued in 2000. URL: <https://uil.unesco.org/document/european-communities-memorandum-lifelong-learning-issued-2000> (accessed: 17.10.2022) [in Ukrainian].
6. Korotych O. (2006). Mekhanizmy derzhavnoho upravlinnia: problemy teorii ta praktychnoi pobudovy [Mechanisms of state administration: problems of theory and practical construction]. *Visnyk Natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezydentovi Ukrainy*. № 3 [in Ukrainian].
7. Lohvynenko B. O. (2017). Publichne administruvannia sferoiu okhorony zdorovia v Ukraini [Public administration in the field of health care in Ukraine]: teoriia i praktyka: monohrafiia. Kyiv: «MP Lesia». [in Ukrainian].
8. Radchenko O. (2013). Rodovi oznaky katehorii «mekhanizm» v sotsialnykh naukakh [Generic features of the «mechanism» category in social sciences]. *Publichne upravlinnia: teoriia ta praktyka*. Vyp. 3 [in Ukrainian].
9. Rozhkova I. V. (2009). Rozvytok konkurentospromozhnosti rehionalnoho upravlinnia u sferi okhorony hromadskoho zdorovia [Development of competitiveness of regional administration in the field of public health protection]: monohrafiia. Kyiv: Feniks [in Ukrainian].
10. Solonenko I. M., Pak S. Ya. (2011). Udoskonalennia orhanizatsiino-pravovykh zasad diialnosti mistsevykh orhaniv vlady u sferi okhorony zdorovia v Ukraini [Improvement of the organizational and legal basis of the activities of local authorities in the field of health care in Ukraine]. *Visnyk NADU*. № 1 [in Ukrainian].
11. Stepanov V. Yu. (2014). Mekhanizmy zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [Mechanisms for ensuring the quality of higher education]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu tsyvilnoho zakhystu Ukrainy: zb. nauk. pr. Seriia: «Derzhavne upravlinnia»*. Kharkiv: Vyd-vo NUTsZU, № 1 [in Ukrainian].
12. Yarosh N. P. (2006). Derzhavne rehuliuвання sotsialnykh standartiv u sferi okhorony zdorovia Ukrainy [State regulation of social standards in the sphere of health care of Ukraine]: monohrafiia. Kyiv: NADU [in Ukrainian].

УДК 355.233(438)/(477)

Використання в Україні досвіду розвитку вищої військової освіти республіки Польщі

USE OF THE EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF HIGHER MILITARY EDUCATION IN THE REPUBLIC OF POLAND IN UKRAINE

ШЕВЧЕНКО Олександр – доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та економіки, Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського, вул. Джона Маккейна, 33, м. Київ, 01042, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8854-3728>

ГИКАЛО Юрій – аспірант кафедри публічного управління та адміністрування, Інститут підготовки кадрів державної служби зайнятості, вул. Нововокзальна, 17, м. Київ, 03038, Україна

ORCID <https://orcid.org/0000-0001-5511-2980>

SHEVCHENKO Oleksandr – Doctor of Science in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Department of Public Administration and Economics, V. I. Vernadsky Taurida National University, 33, John McCain St., Kyiv, 01042, Ukraine

HYKALO Yurii – graduate student of the Department of Public Management and Administration, State Employment Service Training Institute, 17, Novovokzalna St., Kyiv, 03038, Ukraine

DOI

Анотація. Проблема підготовки кадрів вищої кваліфікації для різних структур держави, формування освіченості, культури, професіоналізму була актуальною у всі часи. У статті розглянуто основні напрями удосконалення військової освіти. Виявлено, що військова освіта є унікальною, закритою, системою, метою функціонування якої є професійна підготовка військових фахівців високого рівня компетентності та морально-психологічної підготовки. Структурні інститути військової освіти функціонують у єдиному освітньому нормативно-правовому полі, є складовою загальнодержавної системи освіти та одним з основних джерел забезпечення обороноздатності держави. Розглянуто досвід підготовки військових фахівців для збройних сил республіки Польщі та проведено аналіз існуючої мережі військових навчальних закладів для підготовки офіцерів різних ланок військового управління, а також для підготовки унтер офіцерів. Виявлено, що Польща має багату історію функціонування військової освіти, відомо, про створення школи навчання військових завданням якої була підготовка польської молоді одночасно до військової служби і цивільної роботи. На сьогодні у Польщі цивільні заклади освіти мають факультети військової підготовки, що дозволяє забезпечити якісну підготовку цивільних і військових кадрів. Визначено основні переваги та недоліки, що існують в системі військової освіти Польщі. До переваг можна віднести досвід прийняття Закону про вищу військову освіту Польщі 1965 року, який сприяв отриманню офіцерськими школами статусу університетів і розвитку науки військових шкіл, де активно проводились наукові дослідження в галузі військової освіти, що дозволяло покращити якість підготовки військових кадрів. З недоліків назвемо спроби реформувати військову освіту командами, що очолювали Міністерство національної оборони Польщі усупереч чинним правовим нормам та стандартам, що діють в академічному світі, що призвело до занепаду військової науки. Зроблено висновок що, незважаючи на відмінності функціонування в різних країнах світу, можливим є виокремлення загальних тенденцій розвитку вищої військової школи у XXI столітті. Військові освітні системи більшості країн побудовані за певним зразком. Видається доцільним вивчити досвід Польщі який може бути корисним для України.

Ключові слова: забезпечення обороноздатності, система військової освіти, збройні сили, мережа військових закладів освіти, досвід підготовки офіцерів.

Summary. The problem of training highly qualified personnel for various structures of the state, the formation of education, culture, and professionalism has been relevant at all times. The article examines the main areas of improvement of military education. It is revealed that military education is a unique, closed system, the purpose of which is the professional training of military specialists with a high level of competence and moral and psychological training. Structural institutes of military education function in a single educational regulatory and legal field, are a component of the national education system and one of the main sources of ensuring the state's defense capability. The experience of training military specialists for the armed forces of the Republic of Poland was considered and the analysis of the existing network of military educational institutions for the training of officers of various branches of the military administration, as well as for the training of non-commissioned officers, was carried out. It was revealed that Poland has a rich history of the functioning of military education, it is known about the creation of a military training school whose task was to prepare Polish youth for military service and civilian work at the same time. Today,

civilian educational institutions in Poland have departments of military training, which allows for high-quality training of civilian and military personnel. The main advantages and disadvantages of the Polish military education system are identified. The advantages include the experience of adopting the Law on Higher Military Education in Poland in 1965, which contributed to officer schools obtaining the status of universities and the development of science in military schools, where scientific research in the field of military education was actively conducted, which allowed to improve the quality of training of military personnel. Among the shortcomings, we can mention the attempts to reform military education by the teams headed by the Ministry of National Defense of Poland, contrary to the current legal norms and standards operating in the academic world, which led to the decline of military science. It was concluded that, despite the differences in functioning in different countries of the world, it is possible to single out the general trends of the development of the higher military school in the XXI century. The military education systems of most countries are built according to a certain pattern. It seems appropriate to study the experience of Poland, which can be useful for Ukraine.

Key words: *ensuring defense capability, system of military education, armed forces, a network of military educational institutions, experience in officer training.*

Вступ. За роки незалежності система освіти нашої країни зазнала кардинальних змін, які торкнулися всіх рівнів – від дошкільної освіти, до навчання дорослих. Наразі перед державою постали нові виклики, пов'язані з повномасштабним вторгненням російських військ в Україну, необхідністю якісного виконання функцій управління у сфері оборони, вдосконалення системи вищої військової освіти. Перш за все, це організація підготовки керівників у закладах військової освіти за євроатлантичними стандартами. У реальності виявляється, що сучасна вища освіта України, в тому числі й військова недостатньо адаптивно реагує на швидкоплинні потреби. Розробка та впровадження інновацій у теорію військового управління, висвітлення передового досвіду розвитку військової освіти дасть змогу вирішувати складні завдання, які постають перед нашою державою.

Аналіз останніх досліджень. Питання розвитку системи вищої військової освіти України постійно перебувають у колі наукових інтересів багатьох цивільних і військових науковців. Наразі проблеми формування новітньої парадигми вищої військової освіти, підвищення ефективності підготовки військових фахівців у світлі вимог сучасного державотворення та оновленого правового поля набула певного вирішення та філософського осмислення у працях вітчизняних теоретиків і практиків Д. Дзвінчука [1], Г. Дмитренка [2], С. Полторака [3], В. Сиченка [5] та ін. Разом з тим вітчизняні науковці недостатньо приділяють уваги розвитку військової освіти в Україні, що й зумовило вибір теми дослідження.

Мета статті. Метою статті є аналіз досвіду Польщі щодо розвитку військової освіти та визначення шляхів запровадження його в Україні.

Викладення основного матеріалу. Вища військова освіта є унікальною, закритою, нелінійною системою, метою функціонування якої є професійна підготовка військових фахівців високого рівня професійно-інтелектуальної компетентності та морально-психологічної підготовки. До її складу входять окремі структурні інститути, які функціонують у єдиному освітньому нормативно-правовому полі та є складовою загальнодержавної системи освіти. Водночас вона є одним з основних джерел забезпечення обороноздатності держави. Аналіз публікацій щодо розвитку військової освіти, дозволив зробити висновок, що, незважаючи

на відмінності її функціонування в різних країнах світу, можливим є виокремлення загальних тенденцій розвитку вищої військової школи у XXI столітті. Військові освітні системи більшості країн побудовані за певним зразком. Є доцільним вивчення досвіду Польщі, який може бути корисним для України.

Польща має багату історію функціонування військової освіти. Відомо, що в другій половині XVI століття Анджей Фрич Моджевський висунув ідею створення школи навчання військових, але така школа була створена лише в 1765 році і її завданням було підготувати польську молодь одночасно до військової служби і до виконання цивільних громадських завдань. На сьогодні у Польщі багато цивільних закладів освіти мають факультети військової підготовки, що дозволяє забезпечити якісну підготовку цивільних і військових кадрів.

Закон про вищу військову освіту Польщі 1965 року сприяв отриманню офіцерськими школами статусу університетів і розвитку науки військових шкіл. У Польщі в цей час існувало тринадцять університетів із професійним статусом та три академічного типу. Активно проводились наукові дослідження в галузі військової освіти, що дозволяло покращити якість підготовки військових кадрів. Згодом відбулося скорочення збройних сил, яке призвело до ліквідації військової науки. Однак черговий етап змін, який розпочався у 2001 році, відновив зацікавленість держави у розвитку науки. Для цього періоду характерною була якісна адаптація освіти до нової прагматики та нової системи розвитку військової освіти.

Формування системи військової освіти Польщі не завжди проходило без помилок. Так позбавлені надійного аналізу та оцінки впливу на збройні сили спроби реформувати військову освіту командами, що очолювали Міністерство національної оборони Польщі негативно вплинули на систему військової освіти. Наприклад, рішення Міністерства національної оборони припинити набір та навчання курсантів у Військовій Технічній академії після 2000 року, або поспішно розпочата у 2007 році, усупереч чинним правовим нормам та стандартам, що діють в академічному світі, невдала спроба ліквідувати існуючі військові університети та створення на їх місці Національного університету оборони. Наразі польська військова освіта базується в наступних закладах вищої освіти: Військова авіаційна

академія в Дембліні, Військово-технічна академія у Варшаві, Військово-морська академія Героїв Вестерплатте в Гдині, Академія військової справи у Варшаві, Академія армії генерала Тадеуша Костюшка у Вроцлаві. Незалежно від основної діяльності всі ці університети проводять освітні заходи для людей, які не є військовими. На думку польських фахівців, функціонування військових університетів у цивільному середовищі, з одного боку, сприяє поліпшенню якості освіти, а з іншого, послабило співпраця між окремими університетами. Разом з тим система навчання, що створена в освітніх установах і центрах національних збройних сил Республіки Польща, націлена на досягнення максимальної відповідності вимогам НАТО.

Польща активно співпрацює з іншими країнами, що дозволяє забезпечити обмін досвідом та найкращими практиками, а саме:

- розвиток системи підвищення кваліфікації: у Польщі існує система підвищення кваліфікації військових кадрів, що дозволяє забезпечити постійне покращення їхніх знань та навичок;
- розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, що дозволяє забезпечити ефективну підготовку військових кадрів;
- розвиток практичної підготовки на спеціальних тренувальних майданчиках та в умовах бойових дій;
- розвиток системи оцінки якості військової освіти, що дозволяє забезпечити контроль за якістю підготовки військових кадрів;
- розвиток міжнародної акредитації: у Польщі вищі навчальні заклади, які займаються військовою освітою, мають міжнародну акредитацію, що дозволяє забезпечити визнання їхніх дипломів за кордоном;
- розвиток системи стипендій та інших форм підтримки, що дозволяє забезпечити їм матеріальну підтримку під час навчання;
- розвиток системи дистанційного навчання, що дозволяє забезпечити доступ до військової освіти для військових, які не можуть відвідувати навчальні заклади у звичайний спосіб;
- розвиток міжнародного співробітництва: військові навчальні заклади активно співпрацюють з військовими навчальними закладами інших країн, що дозволяє забезпечити обмін досвідом та знаннями;
- розвиток науково-дослідної роботи, що дозволяє забезпечити розвиток нових технологій та методик в галузі військової освіти;
- розвиток системи професійного розвитку, що дозволяє забезпечити їхнє постійне підвищення кваліфікації та розвиток професійних навичок;
- розвиток системи підготовки жіночих військово-службовців, що дозволяє забезпечити їхню професійну підготовку.

Освіта в економічно розвинених країнах, до яких належить і Польща, сьогодні перетворилася на визначальний чинник соціальної стабільності суспільства, національної та економічної безпеки держави, оскільки освіченість нації у широкому контексті – це джерело її саморозвитку, основа консолідації суспільства та національної стійкості. У цих країнах сформовано парадигму освіти, яка характеризується домінуванням

функції корисності знань, розумінням закономірностей процесів, що відбуваються в природі і суспільстві та відтворенням ефективних практик, які склалися у минулому. Тобто сформувалась парадигма, адекватна сучасним вимогам розвитку людства. Україна теж не залишилася осторонь цих процесів. Ми починаємо формувати фахівця, зокрема і військового, який здатний свідомо і відповідально працювати в майбутньому.

Військова освіта є складовою частиною державної освіти і представляє собою процес становлення особистості військового фахівця, який повинен бути здатним займатися військовою діяльністю. Очевидно, що для військової освіти властиві компоненти як цивільної освіти, так і специфічні, характерні тільки для військової освіти.

Підґрунтя системи військової освіти становлять два важливі положення:

1) Військові фахівці призначені для управління високоорганізованими формуваннями людей, що мають у своєму складі озброєння, яке втілило найновіші досягнення сучасної науки та технології. Склад таких формувань повинен досконало володіти прийомами озброєної боротьби та найбільш ефективними способами бойового застосування озброєння й військової техніки. Немає жодної іншої спеціальності при підготовці фахівців з якої ставились би настільки специфічні цілі.

2) Управління військовими колективами в бойових умовах, що вимагають застосування озброєння та військової техніки в інтересах захисту незалежності країни, цілісності та недоторканості її кордонів, захисту конституційних прав та свобод громадян, постійно пов'язано з ризиком для життя командира та підлеглого особового складу. Це призводить до необхідності створення в колективі особливих відносин, що визначаються вимогами присяги та військових статутів, основу яких становлять відносини командира та підлеглих, що (відносини) створюються в процесі відповідного виховання та навчання.

Зважаючи на це, майбутні офіцери, на яких покладається вся повнота відповідальності за підлеглий особовий склад та його дії в бойовій обстановці, мають проходити «відповідну школу», що формується тільки у військових навчальних закладах [3].

Характерною відмінною ознакою перебудови системи військової освіти на сучасному етапі є те, що вона повинна забезпечити підготовку військових фахівців із високим рівнем професіоналізму, компетентностей, здатних з високою ефективністю виконувати поставлені завдання щодо оборони України, забезпечення національної безпеки, самостійного засвоєння знань, прийняття оптимальних рішень в нестандартних умовах.

Згідно з наказом № 910/412 від 15.08.2018 «Про затвердження Положення про військові навчальні підрозділи закладів вищої освіти», відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про військовий обов'язок і військову службу», підготовка висококваліфікованих військових фахівців, здатних організовувати несення військової служби, керувати

військами під час виконання відповідних бойових операцій, і проведення навчань у мирний час, здійснюється у військових навчальних підрозділах за програмою підготовки офіцерів, офіцерів запасу, ад'юнктів, докторантів та інтернів. Підготовка військових фахівців здійснюється із залученням науково-педагогічних (педагогічних) працівників і використанням матеріально-технічної бази ЗВО, Міноборони та інших військових формувань.

Війна в Україні прискорила наближення Збройних сил України (ЗСУ) до стандартів НАТО. Повномасштабне вторгнення стало передумовою для створення сучасної боєздатної, професійної, мобільної армії як основи підвищення рівня обороноздатності України, яка трактується як здатність до захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Вона складається з матеріальних і духовних елементів та є сукупністю воєнного, економічного, соціального та морально-політичного потенціалу у сфері оборони та належних умов для його реалізації. [4]. І використання досвіду розвитку військової освіти Польщі може бути корисним для розбудови системи навчання військових фахівців в Україні та зміцнення обороноздатності держави

Висновки. Вища освіта, зокрема й військова, завжди розглядалась як історично сформований соціальний інститут, відповідальний за спадкоємність, продукування, нагромадження й відтворення наукових

знань. Тому збереженню і інноваційному розвитку освітнього, наукового потенціалу відводиться особлива роль. Серед завдань, що повинні бути вирішені силами вчених – це створення нових навчальних технологій, які дадуть можливість у будь-яких умовах здійснювати навчання фахівців, особливо в сферах, що тісно пов'язані із зміцненням обороноздатності нашої країни. Проаналізувавши існуючу систему вищої військової освіти Польщі, можемо виділити низку переваг, а саме: дозволяє створити значний кадровий потенціал для збройних сил; забезпечує потреби у сфері підготовки військовослужбовців для проходження професійної військової служби й удосконалення професійної підготовки офіцерських кадрів; має значний науковий потенціал у сфері оборони. У той самий час відмічаються деякі недоліки такої системи, зокрема: значна перевага в чисельності цивільних студентів над чисельністю військових курсантів, які навчаються у ВЗВО; відсутність чіткої концепції використання в збройних силах наукового потенціалу цивільних закладів вищої освіти; недостатньо організована координація програм підготовки кадрів між окремими військовими закладами вищої освіти. Незважаючи на виявлені недоліки в системі військової освіти Польщі подальший розвиток системи військової освіти України необхідно здійснювати орієнтуючись на загальні освітні тенденції та виклики часу.

Список використаних джерел

1. Дзвінчук Д. Державне управління освітою в Україні: тенденції і законодавство. Київ: ЗАТ Нічлава, 2003. 239 с.
2. Дмитренко Г. А. Стратегія розвитку національної системи освіти в контексті реалізації ідеології людиноцентризму. *Економіка і держава*. 2013. № 11. С. 56–64.
3. Полторак С. Т. Розвиток системи вищої військової освіти України та за кордоном: державноуправлінські аспекти. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 3. С. 70–73.
4. Словник професійної термінології для майбутніх фахівців Національної гвардії України: навч. посіб. / М. П. Вовк, та ін. Київ: ФПФ НГУ НАВС, 2016. 156 с.
5. Сиченко В. В. Запровадження Європейської парадигми кредитно-трансферної системи у ВНЗ в Україні. *Економіка та держава*. 2009. № 9. С. 73–77.

References

1. Dzvynchuk D. (2003). Derzhavne upravlinnia osvitoiu v Ukraini: tendentsii i zakonodavstvo [State management of education in Ukraine: trends and legislation]. Kyiv: ZAT Nichlava [in Ukrainian].
2. Dmytrenko H. A. (2013). Stratehiia rozvytku natsionalnoi systemy osvity v konteksti realizatsii ideolohii liudynotsentryzmu [Strategy for the development of the national education system in the context of the implementation of the ideology of human-centeredness]. *Ekonomika i derzhava*, № 11 [in Ukrainian].
3. Poltorak S. T. (2016). Rozvytok systemy vyshchoi viiskovoi osvity Ukrainy ta za kordonom: derzhavnoupravlinski aspekty [Development of the system of higher military education in Ukraine and abroad: public administration aspects]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*. № 3 [in Ukrainian].
4. Slovyk profesiinoi terminolohii dlia maibutnikh fakhivtsiv Natsionalnoi hvardii Ukrainy [Dictionary of professional terminology for future specialists of the National Guard of Ukraine]: navch. posib. / M. P. Vovk, ta in. Kyiv: FPF NHU NAVS, 2016 [in Ukrainian].
5. Sychenko V. V. (2009). Zaprovadzhennia Yevropeiskoi paradyhmy kredytno-transfernoi systemy u VNZ v Ukraini [Implementation of the European paradigm of the credit-transfer system in higher education institutions in Ukraine]. *Ekonomika ta derzhava*. № 9 [in Ukrainian].

**Вісник
Дніпровської академії
неперервної освіти**

**Серія «Публічне управління
та адміністрування»
№ 2 (3) 2022 рік**

Видання розміщено
на сайті Вісника за посиланням:
<https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma>

Періодичність видань 2 рази на рік.

КОНТАКТИ РЕДАКЦІЇ:

Адреса: 49006, м. Дніпро,
вул. Володимира Антоновича, 70
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради»

Тел./Факс: (056) 732-48-48
Email: VISNYK@dano.dp.ua
Сайт: <https://visnuk.dano.dp.ua/>
Вебсторінка «Публічне управління та адміністрування»:
<https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma>

Формат А4

Оригінал-макет видання
підготовлено редакцією Вісника
49006, м. Дніпро,
вул. Володимира Антоновича, 70
Тел./факс: (056) 732-48-48

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія КВ № 25052-14992Р від 19.11.2021

Видається з грудня 2021 р.

**Dnipro Academy
of Continuing Education
Herald**

**Series «Public Management and
Administration»
№ 2 (3) 2022**

The publication is posted
on the Herald's website at the link:
<https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma>

Frequency of publications 2 times a year.

EDITORIAL CONTACTS:

Address: 70, Volodymyr Antonovych St., Dnipro,
Ukraine, 49006
Communal Institution of Higher Education
«Dnipro Academy of Continuing Education»
of Dnipropetrovsk Regional Council»

Tel./Fax: (056) 732-48-48
Email: VISNYK@dano.dp.ua
Website: <https://visnuk.dano.dp.ua/>
Web page «Public Management and Administration»:
<https://visnuk.dano.dp.ua/index.php/pma>

A4 format

The original layout of the publication was prepared
by the Herald editorial office
70, Volodymyr Antonovych St.,
Dnipro, Ukraine, 49006
Tel./fax: (056) 732-48-48

Certificate of state registration
Series KV № 25052-14992R from 19.11.2021

Published since December 2021